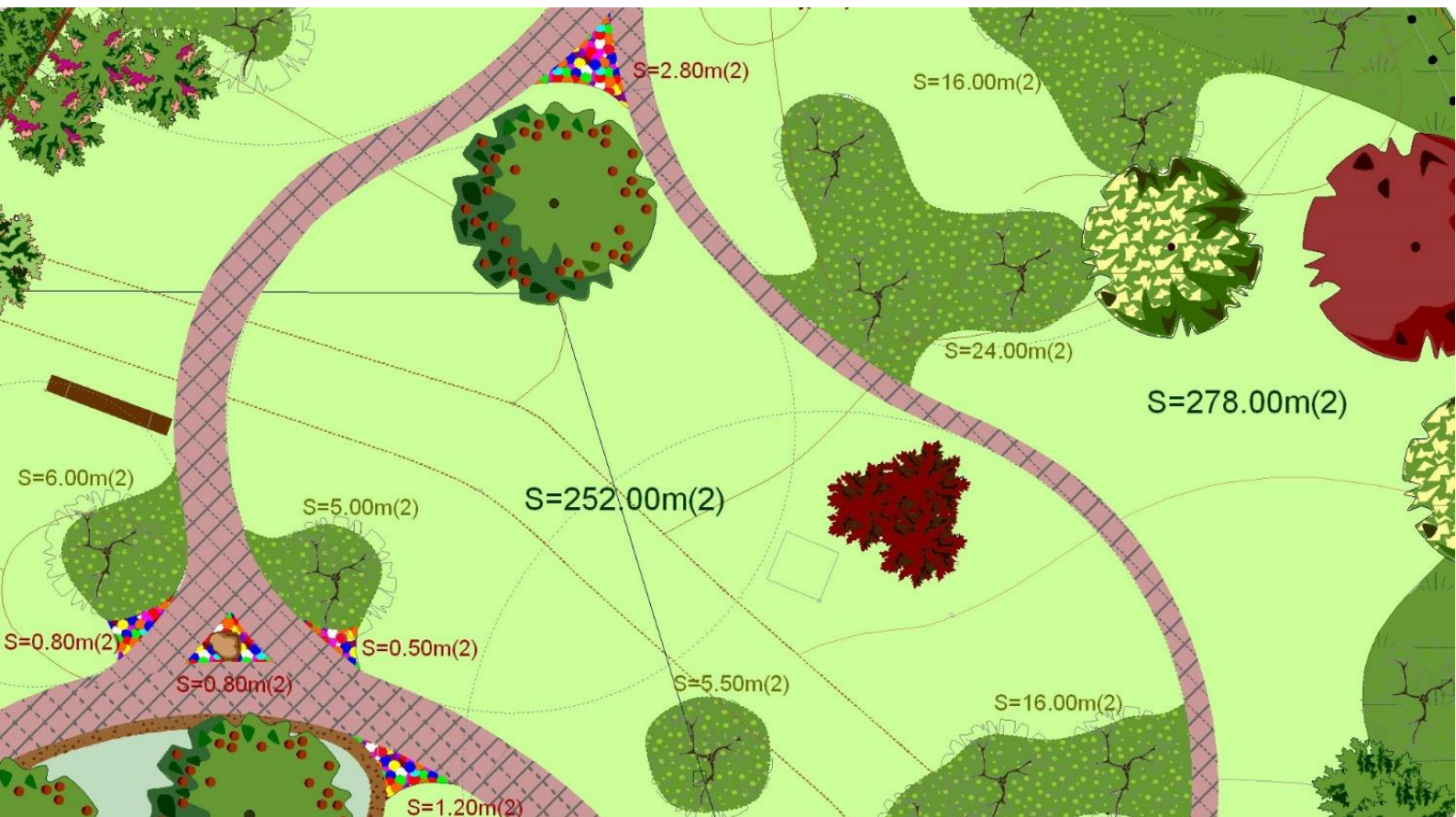

Посібник з реконструкції та благоустрою паркових зон

Посібник з реконструкції та благоустрою паркових зон

---

*Автори: Богдан Синько
Юлія Огаренко*

Цей посібник став можливим завдяки щирій підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). Зміст є відповідальністю Глобал Ком'юнітіз (Global Communities) і не обов'язково відображає точку зору USAID чи уряду Сполучених Штатів.

This handbook is made possible by the generous support of the American people through the United States Agency for International Development (USAID). The contents are the responsibility of Global Communities and do not necessarily reflect the views of USAID or the United States Government.

Зміст

Вступ	2
1. Огляд матеріалів та етапи роботи з будівництво паркових доріжок	3
1.1. Варіанти пішохідних доріжок.....	3
1.2. Способи укладки ФЕМ	7
1.3. Оцінка витрат матеріалів	9
2. Підбір паркових лавок	12
3. Особливості садово-паркового освітлення.....	15
3.1. Варіанти освітлення залежно від функціональної зони.....	15
3.2. Технічні аспекти облаштування паркового освітлення	17
4. Принципи побудови композиції з рослин або інертних матеріалів у парках вільного планування	21
5. Принципи колористичних рішень для парків.....	23
6. Основи організації паркового простору.....	24
7. Приклади видів дерев, кущів та ґрунтопокривних рослин для збагачення флори парку	29
7.1. Дерева	29
7.1.1. Хвойні (шпилькові) та голонасінні дерева	29
7.1.2. Листяні дерева.....	35
7.1.3. Схема посадки дерев у посушливих кліматичних умовах	44
7.2. Кущі.....	45
7.3. Ґрунтопокривні рослини та багаторічники	47
7.4. Приклади рослин для «лікарської» клумби.....	50

Вступ

В Україні здавна існувала традиція збереження та охорони певних ділянок насаджень або ландшафтів – так званих заповідних урочищ, яка згодом трансформувалась у загальноєвропейську тенденцію створення парків.

Цей посібник розроблений для об'єднаних територіальних громад, які зацікавлені у відродженні старовинних парків на своїх територіях, а також створення нових, оскільки парки можуть мати значний туристичний та рекреаційний потенціал, та, зрештою, додають унікальності тій чи іншій громаді.

У даному посібнику наведено рекомендації з реконструкції та благоустрою парків, а саме - розглянуто принципи будівництва паркових доріжок різних типів, представлено короткий огляд паркового освітлення, типів паркових лавочок та асортимент рослин для збагачення флористичної компоненти парку. Також розглянуто основи колористичного компонування насаджень та створення фокусних об'єктів, що приваблюватимуть відвідувачів парку. Крім того, надано рекомендації з малобюджетних та середньобюджетних заходів, що мають на меті покращити інфраструктуру парків та їх туристичну, а також пізнавальну привабливість як для сторонніх відвідувачів, так і для мешканців громади.

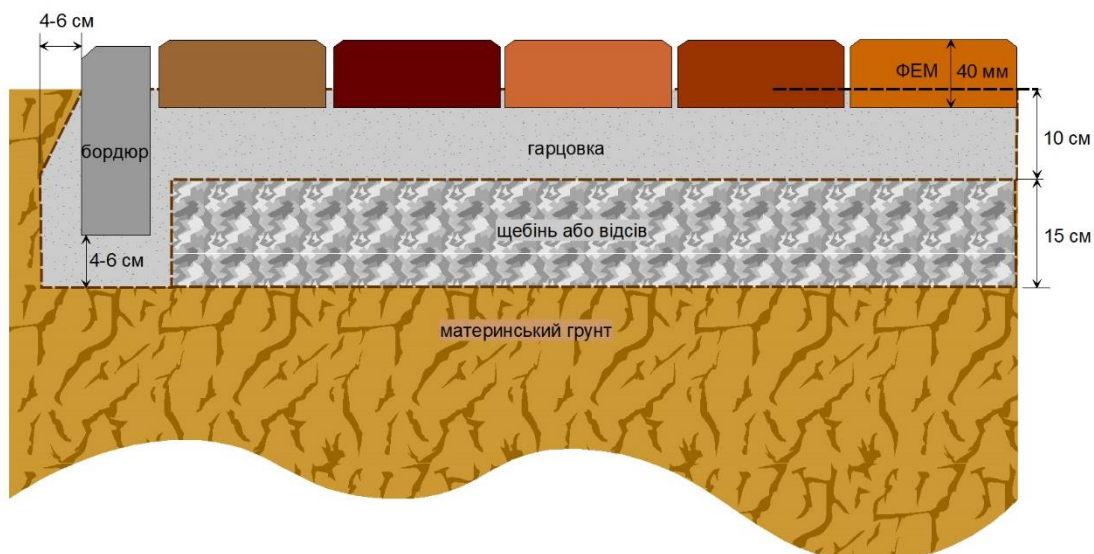
1. Огляд матеріалів та етапи роботи з будівництвом паркових доріжок

1.1. Варіанти пішохідних доріжок

В цьому розділі представлено 4 варіанти покриття паркових доріжок та наведено короткий опис кожного з них.

Варіант 1 – пішохідна доріжка з покриттям з ФЕМ (фігурних елементів мощення) (Рис.1). Може застосовуватися для будь-яких доріжок, по яких не передбачено рух автотранспорту. Слід зазначити, що доріжки такого типу потребують достатньо щільних материнських ґрунтів (основи, на якій вони створюватимуться) – глини, суглинків, чорноземів та інших подібних їм, на піщаних та інших сипучих ґрунтах створення доріжок такого типу є ризикованим, оскільки останні мають тенденцію до просідання, що може призвести до руйнації покриття.

Рис.1. Схематичний розріз пішохідної доріжки з твердим покриттям

Джерело: підготовлено Богданом Синьком.

Цей тип доріжки потребує підготовки основи - викопку траншеї, розміри якої дорівнюють: [ширина покриття зі швами] + [2 товщини бордюру] + [2 відступки 10-12 см] завширшки та близько 25 см завглибшки. При розрахунку ширини слід зауважувати не лише розміри ФЕМ та товщину бордюрів, а й шви між ними, що становлять близько 5 мм кожен. Тобто, якщо ширина однієї плитки 10 см, додаємо ще 0,5 см на шов, якщо доріжка складається з 10 плиток, спільна ширина яких становить 100 см - додаємо 5,5 см на шви (4,5 см на шви між плитками та 1 см на шви між плитками та бордюрами). Отже, загальна ширина траншеї під таку доріжку становитиме 100 см (плитка)+5,5 см (шви)+12 см (2 бордюри)+12 см (ширина 2 відступків під бордюри)=129,5, тобто, близько 130 см. При викопуванні траншеї її поверхню вирівнюється та трамбується. Глибину траншеї плануємо так, щоб поверхня доріжки була піднята над поверхнею ґрунту на 3-5 см, це сприятиме кращому сходженню дощової води з поверхні доріжки та запобігатиме її забрудненню (замиванню ґрунту з узбіч). Можна планувати й більше виступання над поверхнею ґрунту, але тоді бажано відсипати відкоси тим саме ґрунтом, аби запобігти травматичним випадкам та краще закріпити бордюри.

Після того, як траншею підготовлено, встановлюємо бордюри з одного боку. Ставляться вони на гарцовку з відсіву та вирівнюються згідно рівням майбутньої поверхні доріжки (бо доріжка не обов'язково може бути вся в одному рівні, вона може опускатися або підійматися згідно особливостей рельєфу). Рівні бажано виставляти за допомогою нівеліру, але можна використовувати звичайний водяний рівень. Гарцовка з боків бордюрів ретельно трамбується.

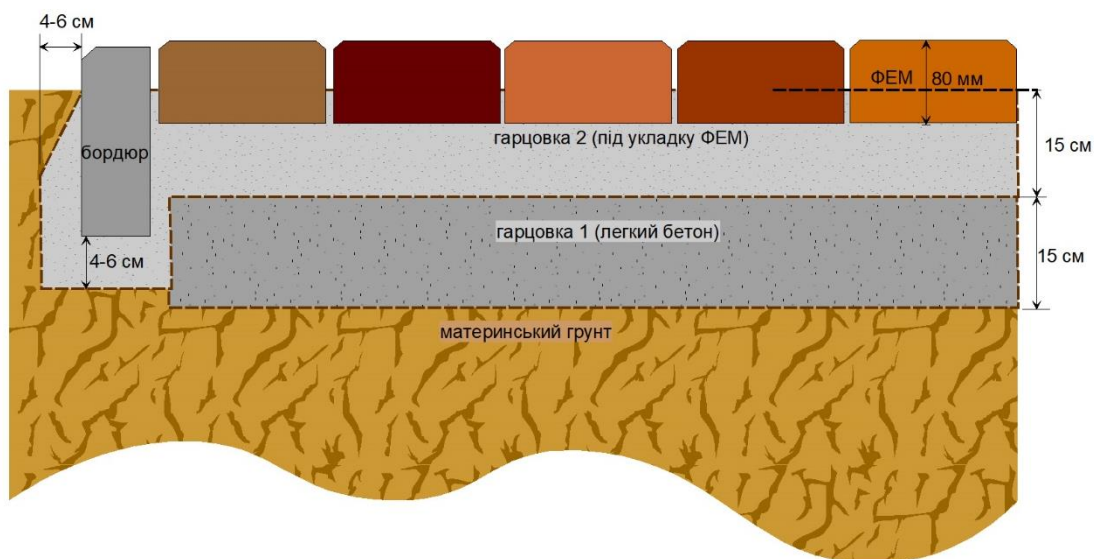
Потім відсипається основа зі щебню фракції 20-40 мм або гранвідсіву. Завтовшки вона має бути близько 15 см (слід розуміти, що ідеальної товщини все одно досягти не вдається). Основа вирівнюється знову ж таки згідно майбутнього рівня та ретельно трамбується. Чим краще затрамбовано основу, тим міцнішою буде доріжка. Гарний результат (у випадку основи з відсіву або комбінованої – з відсіву та щебню) дає трамбування за допомогою проливи водою. Відсипаючи основу, залишаємо незасипану смугу близько 20 см завширшки під встановлення бордюра з протилежного боку.

Після підготовки основи, готуємо гарцовку під укладку плитки. Найкраще для основи гарцовки використовувати гранвідсів та цемент марки 400. Її можна зробити вручну лопатами, за допомогою бетономішалки або замовити вже готову суміш з доставкою. Мінусом останнього варіанту є те, що весь привезений об'єм бажано використати протягом одного, максимум двох (за умови сухої погоди та накриття поліетиленою плівкою) робочих днів, бо готовий розчин швидко набирає вологу навіть з повітря вночі та втрачає свої якості. Гарцовочна суміш розподіляється шаром 12-13 см по поверхні основи й також трамбується (отримуємо бажані 10 см). В отриманий шар забивається ФЕМ згідно малюнку, стартуючи від вже встановленого бордюру, причому останні ряд – два перед ще відсутнім бордюром не забиваються – вони вставляються в останню чергу, після бордюру. Для пішохідних та велодоріжок використовують тротуарну плитку 4 або 6 см завтовшки.

Коли поверхню певної запланованої ділянки доріжки набрано, вона заливається водою, після чого має схопитися протягом мінімум доби (за температури 20°C й вище), після чого засипається (або замивається) чистим річковим піском, який заповнює шви. Вільно ходити по такій поверхні рекомендується лише після замивання швів піском.

Варіант 2 – доріжка з покриттям ФЕМ на основі з легкого бетону. Ця доріжка призначена як для пішоходів, велосипедистів та скутеристів так і для періодичного проїзду легкового автотранспорту. (Рис. 2).

Рис. 2. Схематичний розріз пішохідної доріжки з твердим покриттям (ФЕМ) на основі з легкого бетону

Джерело: підготовлено Богданом Синьком.

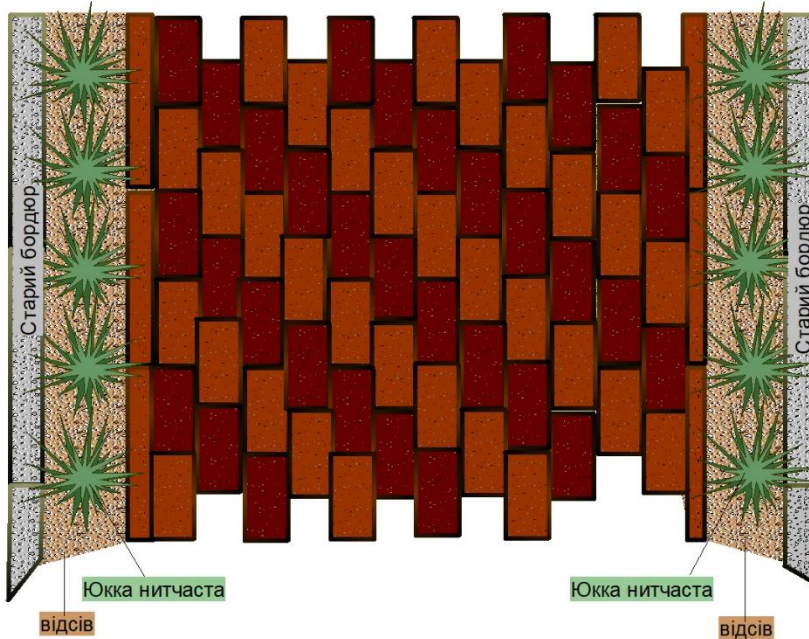
Принципи будівництва цього типу такі самі, як і для варіанту 1, з тією різницею, що замість щебеневої (чи з відсіву) основи створюється основа з гарцовки, яка після вирівнювання й трамбування заливається водою й має застигнути (доба – дві) перед плануванням гарцовки для укладки ФЕМ. За міцністю така основа трохи поступається бетонному розчину, але є достатньо міцною як основа під проїзд доріжку й значно дешевшою за розчин. Шар гарцовки під укладку для цього варіанту має становити близько 15

см. Плитка, як правило, має бути 8 см завтовшки, але також можливе використання якісної плитки завтовшки 6 см.

Цей варіант рекомендовано також для виключно пішохідних доріжок на сипучих материнських ґрунтах, у цьому випадку товщину шару легкого бетону можна зменшити до 10 см, а плитка може бути 4 або 6 см завтовшки.

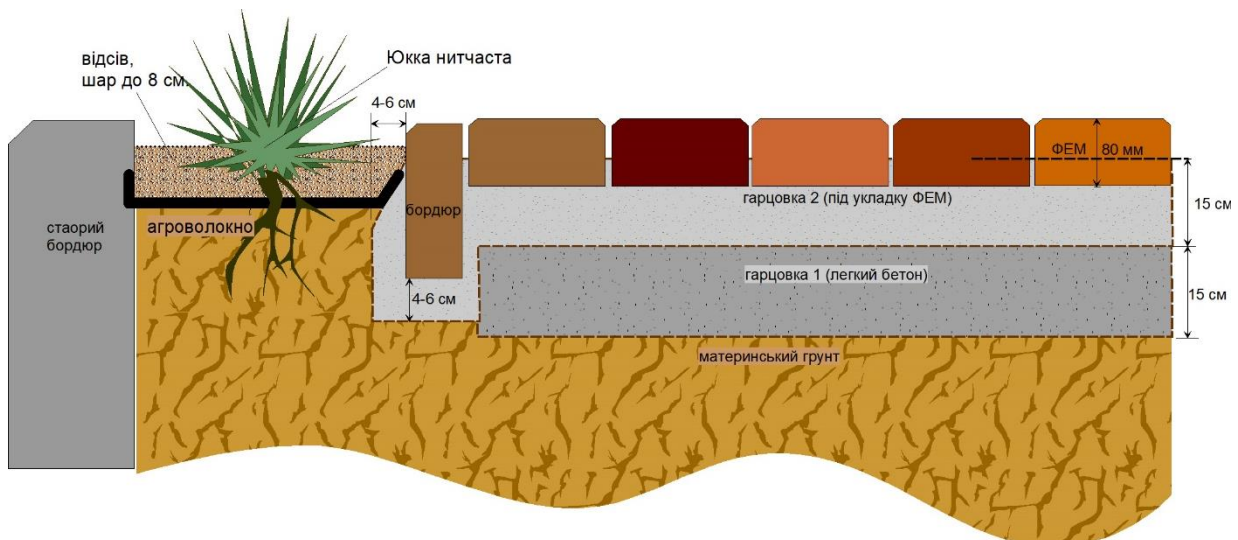
Нижче наводимо варіант комбінованого покриття для тієї ж доріжки з виконанням узбіч у вигляді гравійних квітників з посадками юкки нитчастої (як один з варіантів, можна використовувати також будь-які інші рослини з максимальним періодом декоративного вигляду протягом року) (Рис. 3 та Рис. 4).

Рис. 3. Доріжка з комбінованим покриттям та посадками юкки нитчастої (*Yucca filamentosa*)

Джерело: підготовлено Богданом Синьком.

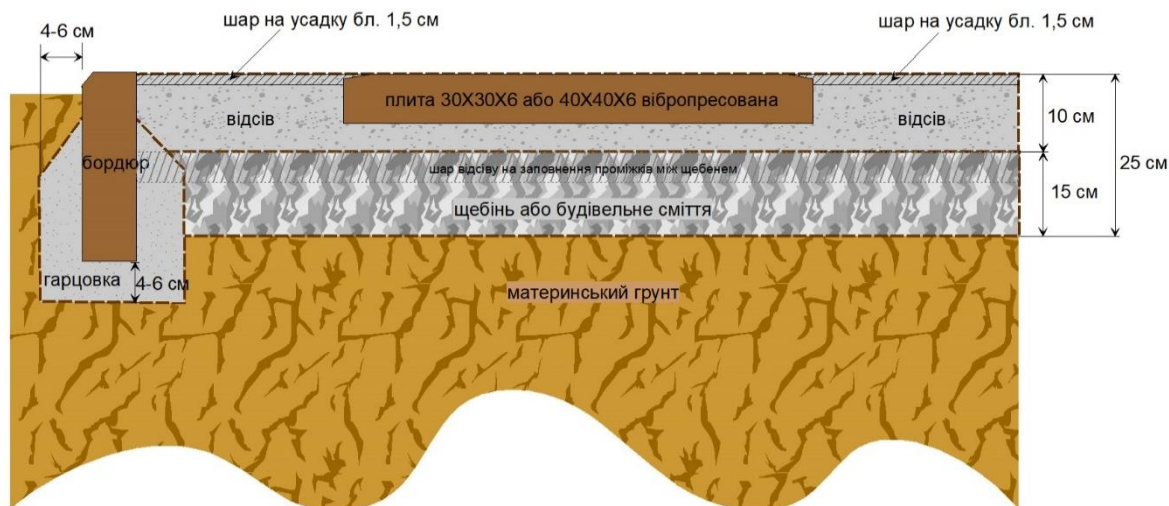
Рис. 4. Схематичний розріз пішохідної доріжки з твердим покриттям (ФЕМ) на основі з легкого бетону з гравійними узбіччями та посадками

Джерело: підготовлено Богданом Синьком.

Варіант 3 – пішохідна доріжка з комбінованим покриттям (плити вібропресовані + відсів). Призначена для пішоходів, вело- та легкого мототранспорту. Варіант може бути рекомендовано для покриття як доріжки для періодичного проїзду легкого транспорту (наприклад, мотоциклів, скутерів чи велосипедів), так і покриття магістральних пішохідних доріжок всередині паркового масиву (Рис. 5).

Рис. 5. Схематичний розріз пішохідної доріжки з комбінованим покриттям (гранвідсів та плити)

Джерело: підготовлено Богданом Синьком.

Це більш економічний, порівняно з попередніми, варіант. Він дає можливість ходити як по твердому покриттю, так і по м'якому, не накопичує дощову воду. З мінусів можна зазначити не дуже зручне очищення такої доріжки від опалого листя восени, яке, втім, можна легко провести за допомогою звичайних віяльних граблів.

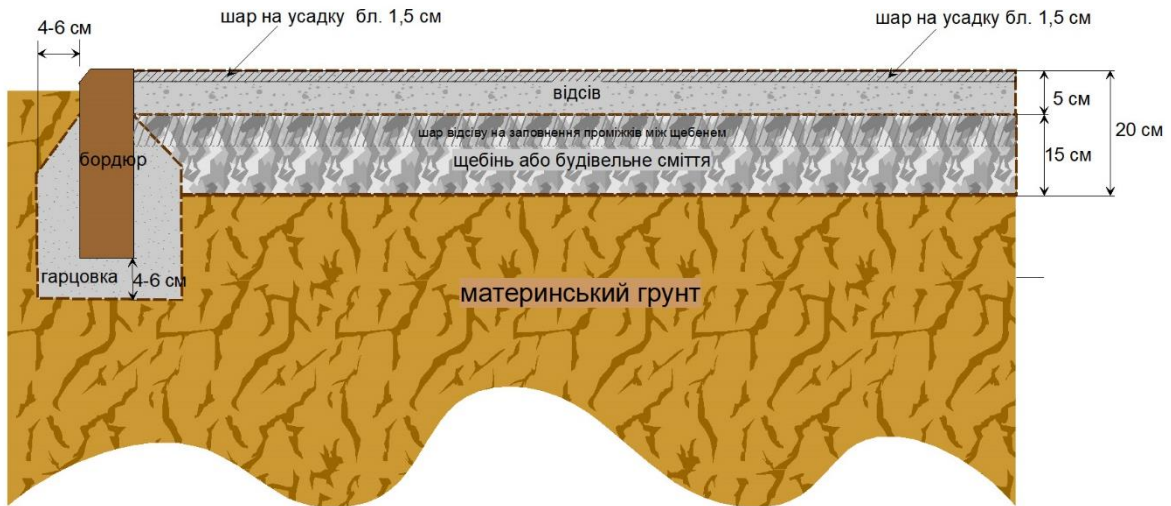
Основа під цей тип доріжок готується так само, як і для типів 1 та 2, з тією різницею, що бордюри можна ставити одночасно з двох боків. Відмінність порядку робіт полягає у тому, що плити для твердої частини доріжки укладаються на подушку з чистого гранвідсіву з різними (за бажанням) варіантами розшивки – від мінімальних 5 мм швів, до значно більших – 100 мм й більше, а після укладання обсыпаються відсівом, який трамбується до потрібного рівня. Після того, як поверхня готова, доріжка рясно проливається водою, яка краще за будь-який каток «садить» відсів, що дає можливість підправити ділянки, що просіли.

При розрахунках об'ємів відсіву на таку доріжку слід врахувати коефіцієнт усадки, що становить 10-15%, а також те, що при проливі близько 1/3 частини відсіву замиється у проміжки між щебенем.

Варіант 4 – доріжка з м'яким покриттям (гранвідсів), може використовуватися як пішохідна, а в деяких випадках також для періодичного проїзду автотранспорту. Варіант можна запропонувати для покриття стежок всередині паркового масиву (Рис. 6).

Це найдешевший варіант покриття. Плюси й мінуси практично ті самі, що й у доріжки з комбінованим покриттям. Додатковий недолік – може бути дещо незручно ходити жінкам на тонких підборах, хоча добре втрамбована доріжка з м'яким покриттям за щільністю практично не поступається асфальтованій. Поверхня та основа для нього готуються, як у попередніх варіантах, бордюри також, як і у варіанті 3, можна ставити одночасно з двох боків. Поверхня готується так само, як і у варіанті 3 – відсів ретельно трамбується, проливається водою та підрівнюється. Якісно зроблена доріжка такого типу може існувати без суттєвої реставрації не один десяток років, а якщо ж реставрація все ж таки знадобиться (наприклад, після проїзду особливо важкої техніки), її легко зробити за допомогою лопат та граблів, після чого покриття виглядатиме, як нове.

Рис. 6. Схематичний розріз пішоїдної доріжки з м'яким покриттям (гранвідсів)

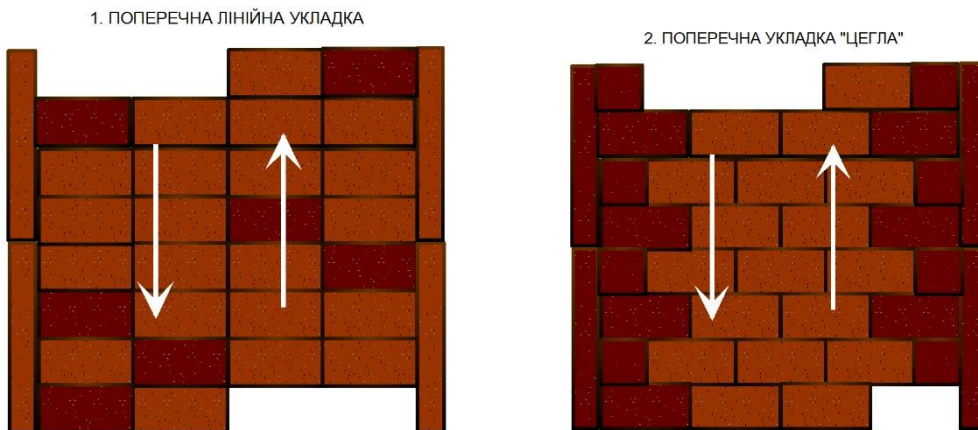

Джерело: підготовлено Богданом Синьком.

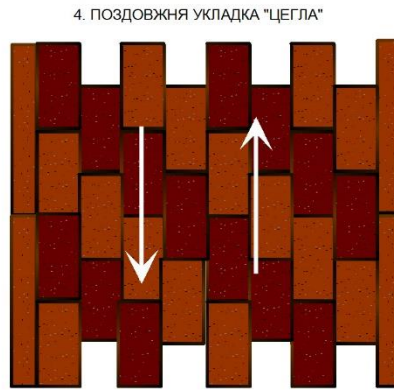
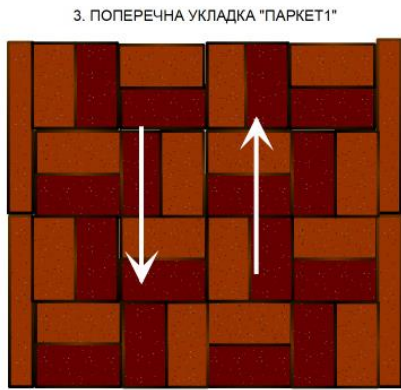
1.2. Способи укладки ФЕМ

Існує багато різних способів укладки ФЕМ. Можемо розглянути деякі, найбільш економні з точки зору мінімальної підрізки (підрізка оплачується додатково) та оптимального використання об'ємів матеріалів. Зауважимо, що малюнок та компонування кольорів можуть бути найрізноманітнішими, нижче наводяться лише схеми укладки плитки.

Рис. 7. Способи укладки ФЕМ

Джерело: підготовлено Богданом Синьком.

Джерело: підготовлено Богданом Синьком.

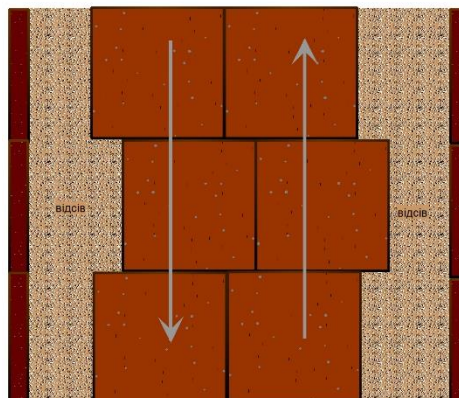
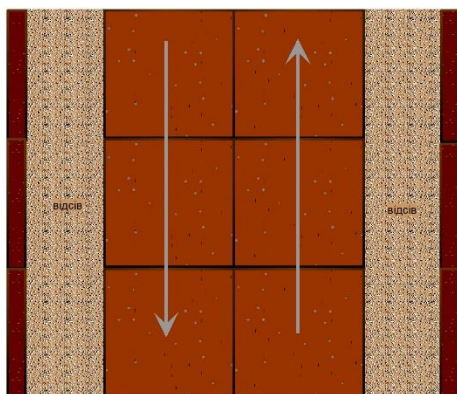
Існує також дуже популярний малюнок «паркет» (Рис. 8), але за його використання на великих площах зростають витрати на оплату за підрізку плитки по всій довжині доріжки плюс певний відсоток відходів. Ось фото такої укладки:

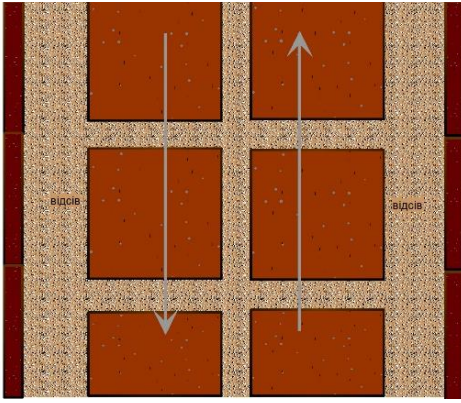
Рис. 8. Укладка ФЕМ способом «паркет»

Джерело: <http://goldmandarin.com.ua/>.

Рис. 9. Варіанти укладки плит на доріжку з комбінованим покриттям:

Джерело: підготовлено Богданом Синьком.

Слід також зауважити, що при виборі покриття для доріжок слід надавати перевагу (незалежно від конфігурації) так званим вібропресованим ФЕМ, а також плитам та бордюрам, які для наших кліматичних умов мають значно кращі показники міцності та довговічності, на відміну від вібролитих, які, до того ж, восени, взимку та навесні можуть ставати надто слизькими та незручними для ходіння завдяки своїй гладкій поверхні.

1.3. Оцінка витрат матеріалів

В таблицях 1-4 представлені розрахунки фізичних об'ємів матеріалів для варіантів доріжок описаних в розділі 1.1. В таблиці 5 наведений розрахунок витрати матеріалів для встановлення бордюрів для всіх типів доріжок.

Таблиця 1. Витрати матеріалів для пішохідної доріжки з покриттям ФЕМ

Розрахунок фізичних об'ємів матеріалів			Перерахунок для закупівлі матеріалів	
назва матеріалу	одиниці виміру	розрахункова кількість на м ² доріжки	вага матеріалів на од. виміру, кг	вага, кг на м ² доріжки
Цемент М400	мішок 25 кг	0,5	25	12,5
Гранвідсів для гарцовки	м ³	0,1	1450	145
Щебінь фр. 20-40 мм на основу	м ³	0,15	1300	195
Пісок річковий для засипки швів між ФЕМ	м ³	0,005	1600	8
ФЕМ 6 см вібропресований без фаски	м ²	1	141	141
ФЕМ 4 см вібропресований з фаскою	м ²	1	94	94

Джерело: розрахунки авторів.

Таблиця 2. Витрати матеріалів для доріжки на основі з легкого бетону з покриттям ФЕМ

Розрахунок фізичних об'ємів матеріалів			Перерахунок для закупівлі матеріалів	
назва матеріалу	одиниці виміру	розрахункова кількість на м ² доріжки	вага матеріалів на од. виміру, кг	вага, кг на м ² доріжки
Цемент М400	мішок 25 кг	1,5	25	37,5
Гранвідсів для гарцовки під укладку	м ³	0,15	1450	217,5
Гранвідсів для гарцовки на основу	м ³	0,15	1450	217,5
Пісок річковий для засипки швів між ФЕМ	м ³	0,005	1600	8
ФЕМ 8 см вібропресована з фаскою	м ²	1	189	189

Джерело: розрахунки авторів.

Таблиця 3. Витрати матеріалів для пішоїдної доріжки з комбінованим покриттям (гранвідсів, плита)

Розрахунок фізичних об'ємів матеріалів			Перерахунок для закупівлі матеріалів	
назва матеріалу	одиниці виміру	розрахункова кількість на м ² доріжки	вага матеріалів на од. виміру, кг	вага, кг на м ² доріжки
Гранвідсів під укладку	м ³	0,13	1450	188,5
Щебінь фр. 20-40 мм на основу	м ³	0,15	1300	195
Плита 40X40X6 см вібропресована з фаскою	м ²	0,83	141	117

Джерело: розрахунки авторів.

Таблиця 4. Витрати матеріалів для пішоїдної доріжки з м'яким покриттям (гранвідсів)

Розрахунок фізичних об'ємів матеріалів			Перерахунок для закупівлі матеріалів	
назва матеріалу	одиниці виміру	розрахункова кількість на м ² доріжки	вага матеріалів на од. виміру, кг	вага, кг на м ² доріжки
Гранвідсів	м ³	0,1	1450	145
Щебінь фр. 20-40 мм на основу	м ³	0,15	1300	195

Джерело: розрахунки авторів.

Таблиця 5. Витрати матеріалів для встановлення бордюрів для всіх типів доріжок

Розрахунок фізичних об'ємів матеріалів			Перерахунок для закупівлі матеріалів	
назва матеріалу	одиниці виміру	розрахункова кількість на м пог. бордюру	вага матеріалів на од. виміру, кг	вага, кг на м пог. бордюру
Цемент М400	мішок 25 кг	0,25	25	6,25
Гранвідсів для гарцовки	м ³	0,05	1450	72,5
Бордюру 100Х20Х6 см вібропресований	шт.	1	28,3	28,3

Джерело: розрахунки авторів.

Декілька корисних порад щодо розрахунків та вибору матеріалів:

- Гранвідсів, щебінь та пісок продають у тонах, але для розрахунків матеріалів потрібно знати, у першу чергу, об'єм у м³. Отже, м³ відсіву важить приблизно 1450 кг, щебеню фракції 20-40 мм – 1300 кг, а річкового піску – від 1500 до 1600 кг.
- Якщо роботи проводять переважно вручну, зручний спосіб відміряти сипучі матеріали відрами. Наприклад, 1 відро на 10 л = 0,01 м³.
- Завжди будь-які об'єми матеріалів краще брати із запасом – плитка чи бордюри можуть побитися по дорозі, водій трохи недовантажить насипних будматеріалів, завдяки неідеально вирівняній поверхні піде більше щебеню чи відсіву, більше ФЕМу може піти у результаті неврахованої підрізки та ін. Отже, ми радимо розраховувати на +5% запасу по ФЕМ та від 5 до 10% по насипних матеріалах.
- Якщо під час вибору ФЕМ ви бачите, що багато одиниць в упаковці мають сколи та інші механічні пошкодження, краще відмовитися від придбання такого ФЕМу – скоріш за все він недопресований, а отже, служитиме недовго.

2. Підбір паркових лавок

Незалежно від того, яку саме модель лавочок буде обрано для вашого парку, слід, перш за все, правильно розпланувати їхнє розташування. Основний принцип такий: лавочка в парку призначена не лише для того, аби просто відпочити від прогулянки, але й для того, аби милуватися чи то гарним краєвидом, чи то цікавим об'єктом (наприклад, окремим гарним деревом, галявиною, скульптурою). Також логічним є розташування лавок біля місць періодичних зібрань відвідувачів парку, таких, як танцювальний майданчик, фонтан або, наприклад, клумба з лікарськими рослинами.

Також слід зауважити, що лавочки простої конструкції, але зроблені зі смаком, виглядають значно соліднішими за лавочки з претензією на «високий стиль». Крім того, лавочки спрощеної конструкції легше ремонтувати та вони є менш привабливими для крадіїв.

Крім того, під час вибору паркових лавочок слід утриматись від моделей з металевою спинкою – на них буде дуже некомфортно сидіти у холодну пору року, а також моделей з великою кількістю гострих кованих елементів, об які можна легко зіпсувати одяг чи навіть поранитись.

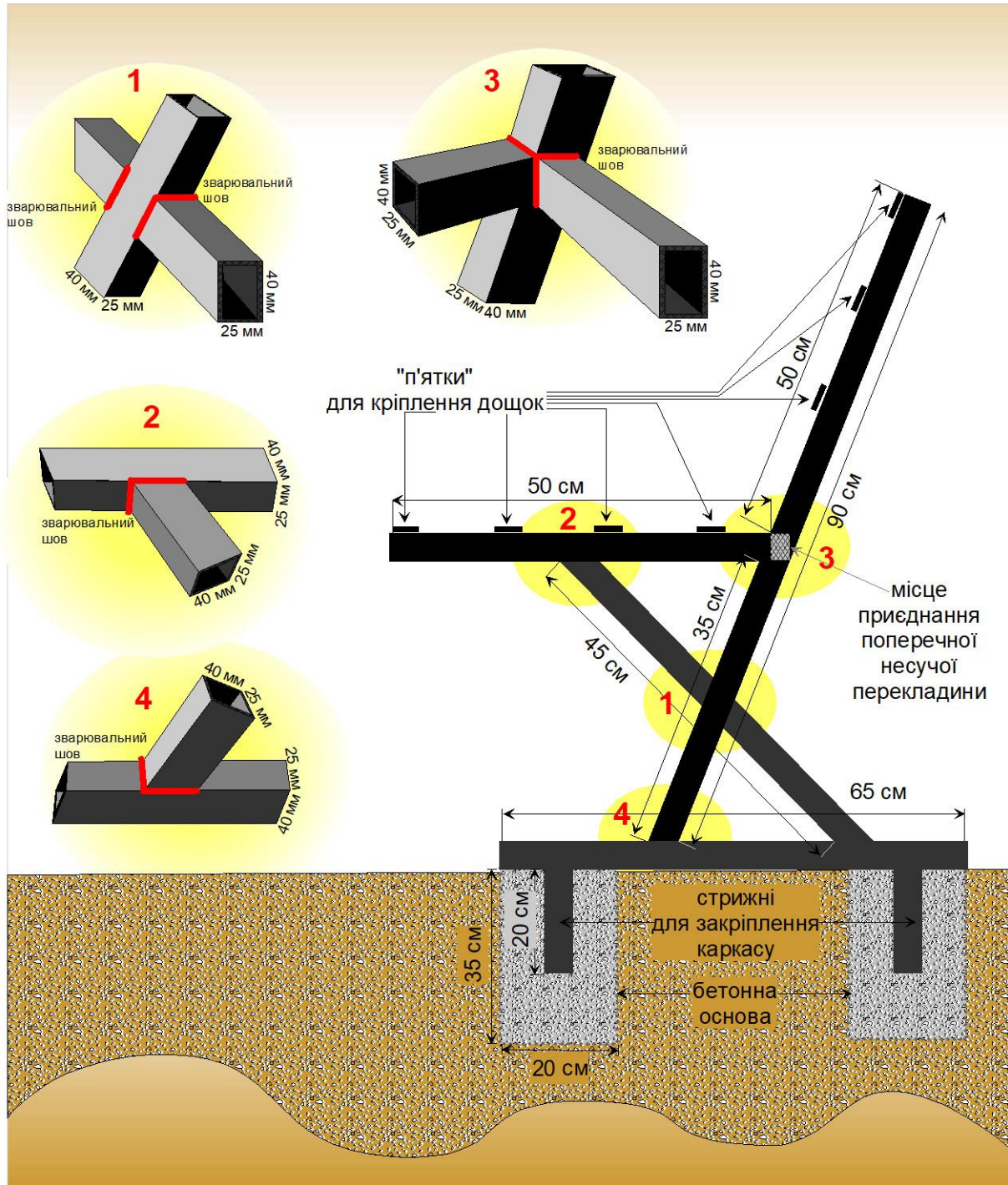
Наводимо схему для виготовлення власними силами простої, але привабливої лавочки завширшки по сидінню 50 см та завдовжки від 180 см (Рис. 10). Її каркас зварюється з прямокутного металевого профілю 40X25 мм, завтовшки 3 – 3,5 мм. Як показано на схемі (Рис. 11), профіль зварюється в одній площині по ребру 25 мм, таким чином конструкція стає міцнішою. Бокові несучі ферми з'єднує одна поперечна балка. На балки для сидіння та спинки приварюються так звані «п'ятки» розміром від 40 мм на 80-90 мм й завтовшки 3 мм, з просвердленими отворами, на ці «п'ятки» за допомогою болтів кріпляться дошки для сидіння (Рис. 12). Наявність подібних п'яток запобігає попаданню дощової води у отвори для болтів, що фіксують дерев'яні елементи. Кількість та ширина «п'яток» залежить від кількості дошок на сидіння та на спинку. Основу конструкції ферм скріплюють лаги з того ж металевого профілю, до якої з нижнього боку приварюються або обрізки профілю, або арматура діаметром 12 чи більше мм, або обрізки кутників приблизно 20 см завдовжки, які бетонуються для більшої стійкості лавочки та ускладнення її викрадення. Торці профілю зварюються або закриваються пластиковими заглушками для запобігання попадання всередину води. Зварену конструкцію бажано обробити антикорозійним засобом, а перед остаточним фарбуванням ще й покрити спеціальною антикорозійною ґрунтовкою. Це значно збільшить термін експлуатації виробу. Дошку для лавочок краще підібрати з твердих порід дерева, найкраще з дубу, акації або буку. Після шліфовки перед монтажем дошки слід обробити яхтним лаком у 2 шари або пофарбувати.

Рис. 10. Приклад простої саморобної паркової лавочки

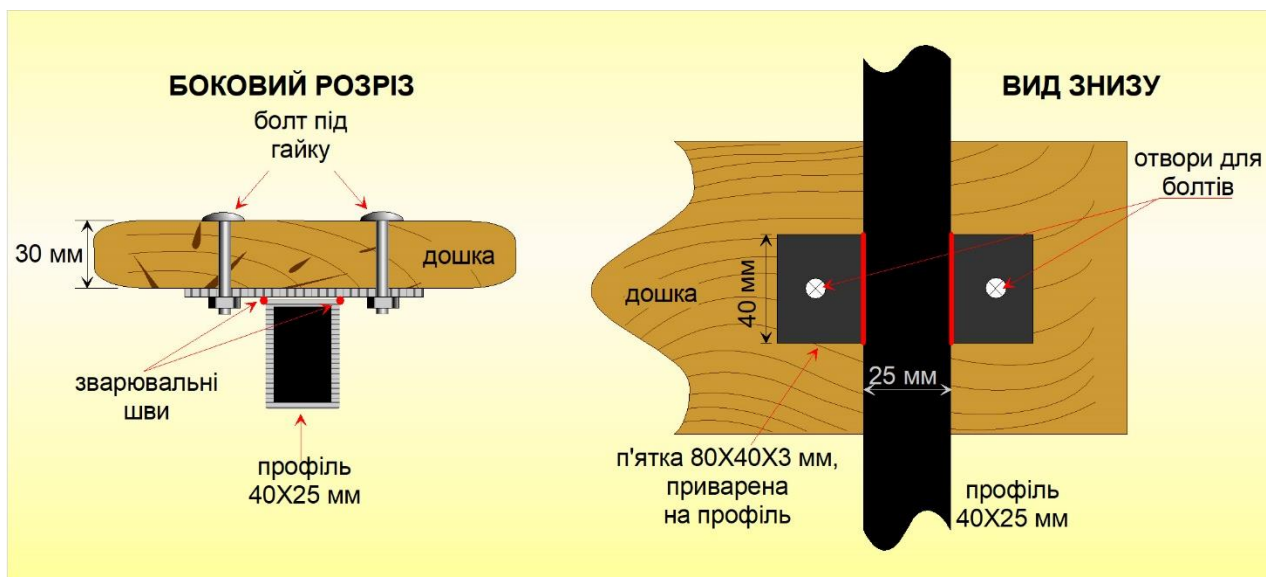
Джерело: підготовлено Богданом Синьком.

Рис. 11. Схематичне креслення бокової ферми

Джерело: підготовлено Богданом Синьком.

Рис. 12. Схема кріплення дошок на металеві «п'ятки»

Джерело: підготовлено Богданом Синьком.

Нижче наводимо приклади паркових лавочок:

Джерело: фото авторів.

3. Особливості садово-паркового освітлення

Для того, аби правильно спланувати та розрахувати садово-паркове освітлення, необхідно, в першу чергу, розуміти, з якою метою воно встановлюється для тої чи іншої ділянки (зони). Крім того, завжди слід зважати на бюджет, що виділений на ці роботи.

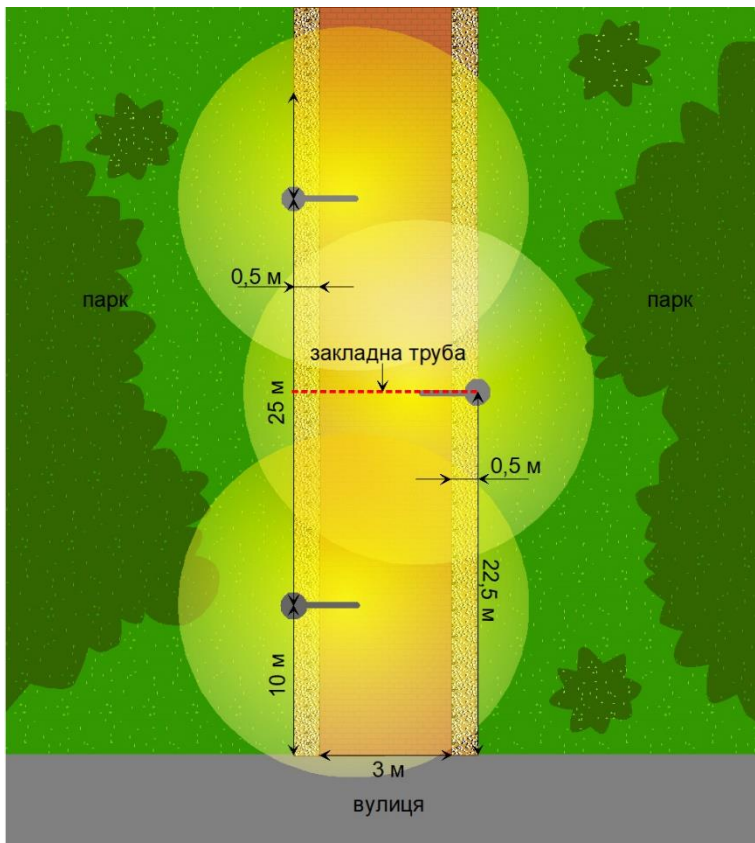
3.1. Варіанти освітлення залежно від функціональної зони

Для більшості парків можна запропонувати кілька варіантів освітлення в залежності від функціональної зони, у якій воно монтуватиметься. Нижче представлено варіанти освітлення для трьох зон.

1. Головний вхід до парку та вхідна алея

На цій ділянці рекомендовано розмістити або певну кількість ліхтарних стовпів з одного боку доріжки заввишки по 4 м, кожен з яких нестиме по 1 світильнику на кронштейні, оберненому у бік доріжки, або, за бажання, стовпи по 3 м, що нестимуть по 1 світильнику, з обох боків доріжки у так званому шаховому порядку (Рис. 13). Відстань між стовпами у першому випадку складатиме 25 м, відступ від доріжки – 0,5 м, відстань до 1-го стовпа від вулиці – 10 м (із розрахунку захоплення освітленою зоною вхідної зони). У випадку встановлення 3-метрових стовпів, той, що з іншого боку доріжки встановлюється на відстані: $[10 \text{ м від вулиці}] + [\frac{1}{2} \text{ відстані між стовпами з іншого боку} - 12,5 \text{ м}] = 22,5 \text{ м від вулиці}$, далі – на рівній відстані між стовпами з іншого боку доріжки. Таким чином, відстань між всіма стовпами по лінії доріжки у випадку «шахового» порядку розташування становитиме 12,5 м. Також у випадку розміщення світильників з обох боків доріжки необхідно завчасно передбачити прокладення закладних труб під кабель (можна використати звичайну водопровідну пластикову трубу діаметром від 200 до 350 мм).

Рис. 13. Приклад схеми розташування світильників для освітлення центральної вхідної доріжки (алеї)

Джерело: підготовлено Богданом Синьком.

2. Магістральні доріжки

Оскільки ці доріжки, ймовірно, пролягатимуть крізь насадження та не матимуть «парадної» функції, а скоріше практичну, рекомендуємо встановлення світильників на простих дешевших стовпах з оцинкованого металу (завтовшки від 3 до 4 мм) 5 м заввишки. З одного боку, вище розташування світильника зменшує інтенсивність світла на рівні покриття доріжки, з іншого – дозволяє збільшити площу освітлення. Відстань між стовпами – близько 20 м, більш точна відстань розраховується також у залежності від потужності освітлювальних елементів у світильниках. Слід мати на увазі, що основне завдання для паркового освітлення - не забезпечити освітлення доріжки, як удень, але, принаймні, зробити її цілком прохідною у темну пору доби. Тобто, темні проміжки між світловими плямами не є проблемою – пішохід чудово зорієнтується, пересуваючись від однієї світлової плями до іншої. Світильники так само рекомендуємо кріпити на кронштейнах із виносом над полотном доріжки. Краще застосовувати ту саму їх модель, що й на вхідній ділянці, отже, це додатковий аргумент проти надлишкової вигадливості плафонів, які на простіших стовпах виглядатимуть недоречно. Для гармонізації стовпів та власне світильників, перші можна пофарбувати у колір останніх.

3. Освітлення окремих зон та доріжок в глибині парку

Освітлення решти території парку пов'язане, перш за все, з роботами з благоустрою тих чи інших зон. Як тимчасовий (але цікавий) варіант може бути запропоновано освітити певні зони (наприклад, якусь галявину, фокусну точку, танцмайданчик та ін.), підвісивши до дерев гірлянди з малопотужних світильників – «світлячків» з LED-лампами у якості освітлювальних елементів (прикладі на фото нижче). Єдиними суттєвими витратами на освітлення такого типу буде проведення електрокабелю до цих зон та встановлення там точок підключення. За потреби таке освітлення завжди можна демонтувати, або використовувати лише до певних подій (фестивалі, свята, день міста, села).

Джерело: <http://remontu.com.ua>, <http://bud-porada.in.ua>

Фото: aliexpress.com, <http://www.drafabgreen.be>

3.2. Технічні аспекти облаштування паркового освітлення

Ліхтарні стовпи кріпляться на бетонні «п'ятки», діаметр яких залежить від діаметру основи обраного стовпа (які на момент початку робіт з відливки «п'яток» бажано вже закупити), глибина – не менше 80 см. Робити лунки під такі «п'ятки» зручно ручним або механічним буром, тоді, у випадку щільних ґрунтів відпадає потреба застосовувати якусь опалубку та можна заощадити бетонний розчин. Анкерні закладні, попередньо зробивши заміри, можна вставити у сирий розчин, що спростить подальші роботи зі встановлення стовпів. Також важливо під час заливки розчину одразу вирівнювати його під горизонтальний рівень, згодом це спростить вирівнювання стовпів по вертикалі. Нар Рис. 14 представлені деякі варіанти «класичних» стовпів до 4 м заввишки з чавуну, а на фото нижче приклад використання у парку.

Рис. 14. Приклади ліхтарних стовпів з чавуну

Джерело: <http://stolb.com.ua>, <http://ternolight.com>, liservice.com.ua.

Джерело: <http://ternolight.com>

На Рис. 15 представлені варіанти стовпів з алюмінію (перші 3 зліва) та дешевших з оцинкованого металу (решта 3).

Рис. 15. Приклади ліхтарних стовпів з алюмінію та оцинкованого металу

Кольори анодування алюмінієвих стовпів:

Джерело: <http://stolb.com.ua>, <http://ternolight.com>

Світильники на ці стовпи рекомендується використовувати такого типу, щоб освітлювальний елемент (лампа) був обернений донизу й мінімально перекривався різними технологічними або декоративними

елементами. Це сприятиме більш економним витратам електроенергії та збільшенню світлового потоку саме в тому напрямку, де він потрібен (принцип «не освітлювати небо»).

Рис. 16. Приклади світильників

На фото нижче представлено варіанти застосування світильника моделі Vone (друге фото справа) у освітленні в м. Луцьк.

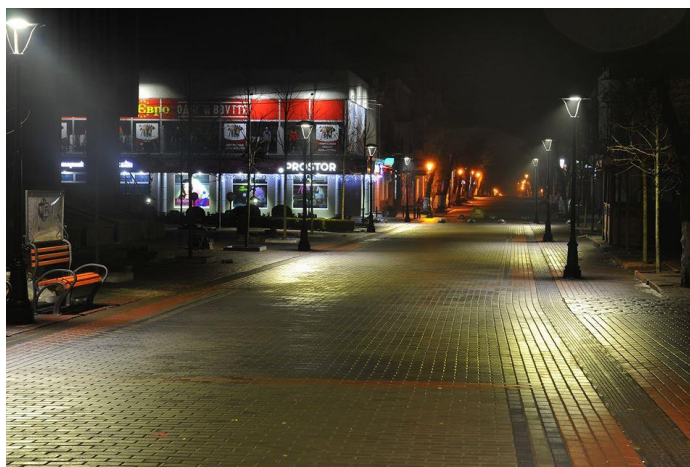

Фото: <http://ternolight.com>

Світильники таких моделей є у продажу в Україні, за потреби нескладно знайти координати компаній, де їх можна придбати. У якості освітлювального елемента рекомендується використовувати сучасні ЛЕД лампи (з патроном E27) або ЛЕД-панелі (часто йдуть у комплекті зі світильником), які дають змогу зекономити від 35% до 75% електроенергії без втрати інтенсивності світла. Для світильників на стовпах 5 м можна порекомендувати використовувати лампи від 36 до 50 Вт, на нижчих – до 36 Вт.

4. Принципи побудови композиції з рослин або інертних матеріалів у парках вільного планування

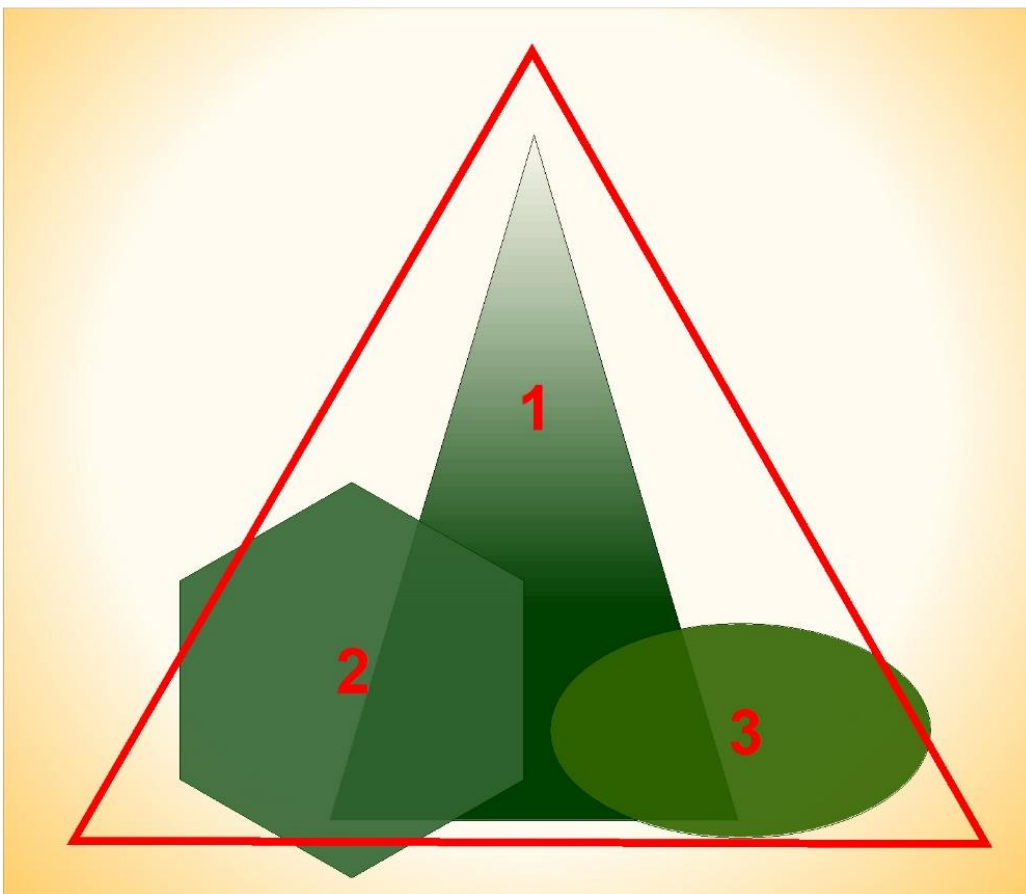
При реконструкції або створенні нових парків часто виникає питання, яким саме чином розмістити ті чи інші об'єкти для підкреслення їхньої декоративності. На жаль, часто незнання принципів композиції призводить до розміщення елементів парку «квадратно-гніздовим» методом або «під лінійку».

У випадку парків з вільним плануванням (а саме такими є переважна більшість парків в Україні) застосовується правило комбінювання елементів, різних за розміром, текстурою та відтінком за принципом домінанта (найвищий чи найбільший елемент, на Рис. 17 під №1) + допоміжні елементи різного розміру (на Рис. 17 під №2 та №3). Якщо таких елементів небагато, бажано, щоб їхня кількість дорівнювала 3, 5 або 7. Якщо елементів більше 7, їхню кількість вже важко визначити візуально, тож вона може бути довільною. Як видно на рисунку, таку комбінацію майже завжди можна вписати у трикутник. Також, якщо композиція має кілька сторін огляду або круговий огляд, бажано, аби з кожного боку вона відповідала вищевказаним принципам.

Розміщення двох (або чотирьох) рівних за розміром елементів (Рис. 18) допускається за умови, що таке розміщення має якесь смислове навантаження (наприклад, позначення входу, символ чого-небудь і т. п.). Розміщення двох або чотирьох нерівних за розміром чи текстурою елементів є небажаним.

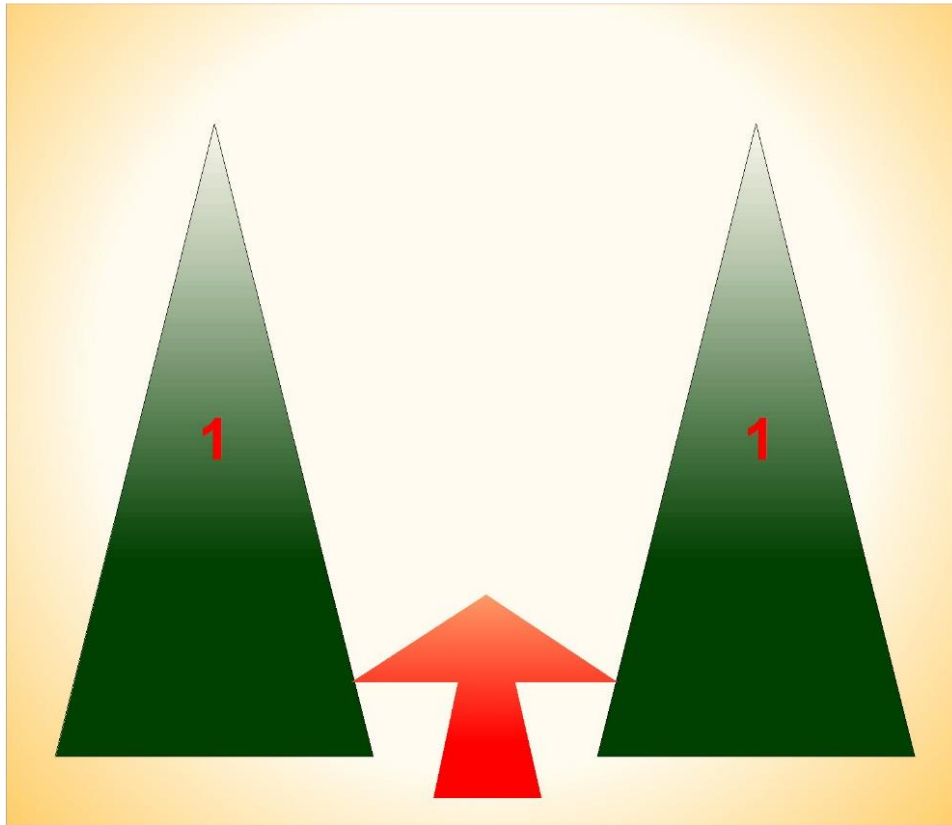
Ці принципи стосуються не лише рослин, а й каменів або інших декоративних елементів, наприклад, пам'ятників та насаджень біля них (Рис. 19).

Рис. 17. Схема побудови вільної композиції з рослин

Джерело: підготовлено Богданом Синьком.

Рис. 18. Композиція з двох однакових елементів

Джерело: підготовлено Богданом Синьком.

Рис. 19. Комбінована композиція з пам'ятнику та рослин

Джерело: підготовлено Богданом Синьком.

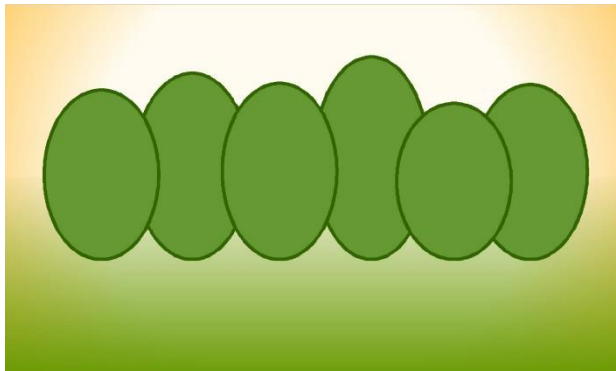
5. Принципи колористичних рішень для парків

Навесні велика кількість дерев, кущів та багаторічників тішать нас цвітінням найрізноманітніших відтінків. Але влітку паркові насадження здаються досить одноманітними, оскільки найчастіше являють собою суцільну зелену масу (Рис. 20). Для того, аби зробити їх більш привабливими якомога довше протягом вегетаційного сезону, рекомендується до основних насаджень додавати садові форми рослин із різним забарвленням листя, асортимент яких на сьогодні є достатньо широким, створюючи так звані колористичні акценти, як показано на Рис. 21. Однак такими «кольоровими плямами» не слід зловживати, бо тоді замість цікавих акцентів можна отримати справжній різнокольоровий хаос, декоративність якого буде досить сумнівною (Рис. 22).

Під час осінньо–зимово–весняного періоду, коли більшість листопадних дерев перебувають у безлистому стані, у якості колористичних акцентів на допомогу приходять вічнозелені (у тому числі хвойні) рослини та рослини з цікавим забарвленням кори (наприклад, берези платани та ін.).

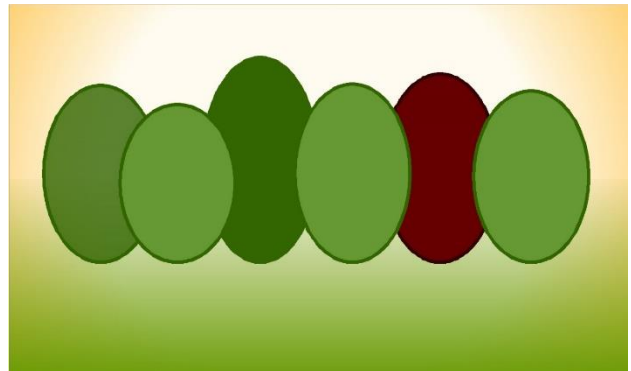
Також слід зауважити, що фарбувати у яскраві кольори будівлі чи інші конструктивні елементи на території парків (наприклад, паркани, лавочки, ліхтарні стовпи) категорично не рекомендується. Звісно, вони також стануть певними колористичними акцентами, але привертатимуть надто багато уваги, відволікаючи її від природної складової, яка у парку, без сумніву, є основною. Винятком можуть бути хіба що дитячі майданчики, які утворюють власну специфічну функціональну зону, але все ж не слід розміщувати їх біля парадної вхідної зони парку.

Рис. 20. Стандартний вид групи насаджень

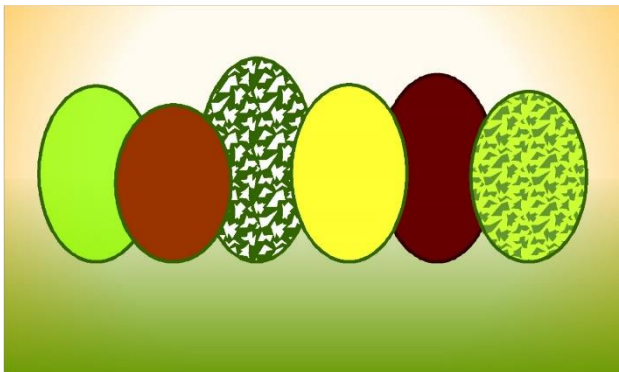

Джерело: підготовлено Богданом Синьком.

Рис. 21. Додавання колористичних акцентів у насадження

Рис. 22. Надмірна кількість колористичних акцентів у насадженнях

Джерело: підготовлено Богданом Синьком.

6. Основи організації паркового простору

Основною проблемою більшості парків є низька туристична привабливість, оскільки існує хибне сприйняття парку, як великої кількості дерев, висаджених на певній площі, між якими прокладено доріжки та, можливо, розміщено лавочки. У такому парку добре пройтися спекотного дня або влаштувати пікнік, але заради цього навряд чи хтось захоче їхати здалека, аби відвідати парк. Те саме можна зробити й у лісі.

Насправді парк – це комплекс різноманітних атракцій (якими можуть бути і будівлі), які об'єднані мережею маршрутів. Причому наявність великої кількості дерев зовсім не є обов'язковою (існують парки, в яких дерева практично відсутні), головне, щоб місцевість була облаштована таким чином, аби її було цікаво відвідувати, й не лише мешканцям громади, але й приїжджим туристам.

Спробуємо пояснити на прикладах. Звернувши увагу на Рис. 23, ми бачимо план-схему типового парку, яких є багато в Україні. Він являє собою місцевість, вкриту густими насадженнями з двома безіменними галявинами та одним безіменним озером. Можливо, таким парком непогано прогулятися, але, як кажуть, у ньому немає нічого особливого.

На Рис. 24 той самий парк, але, як бачимо, з певними змінами. Першою зміною може бути назва парку (якщо її не було раніше). Краще не вигадувати щось екзотичне, а назвати парк згідно назви населеного пункту чи громади (додатково популяризуватиме вашу громаду для туристів), або ж назви місцевості, де він розташований.

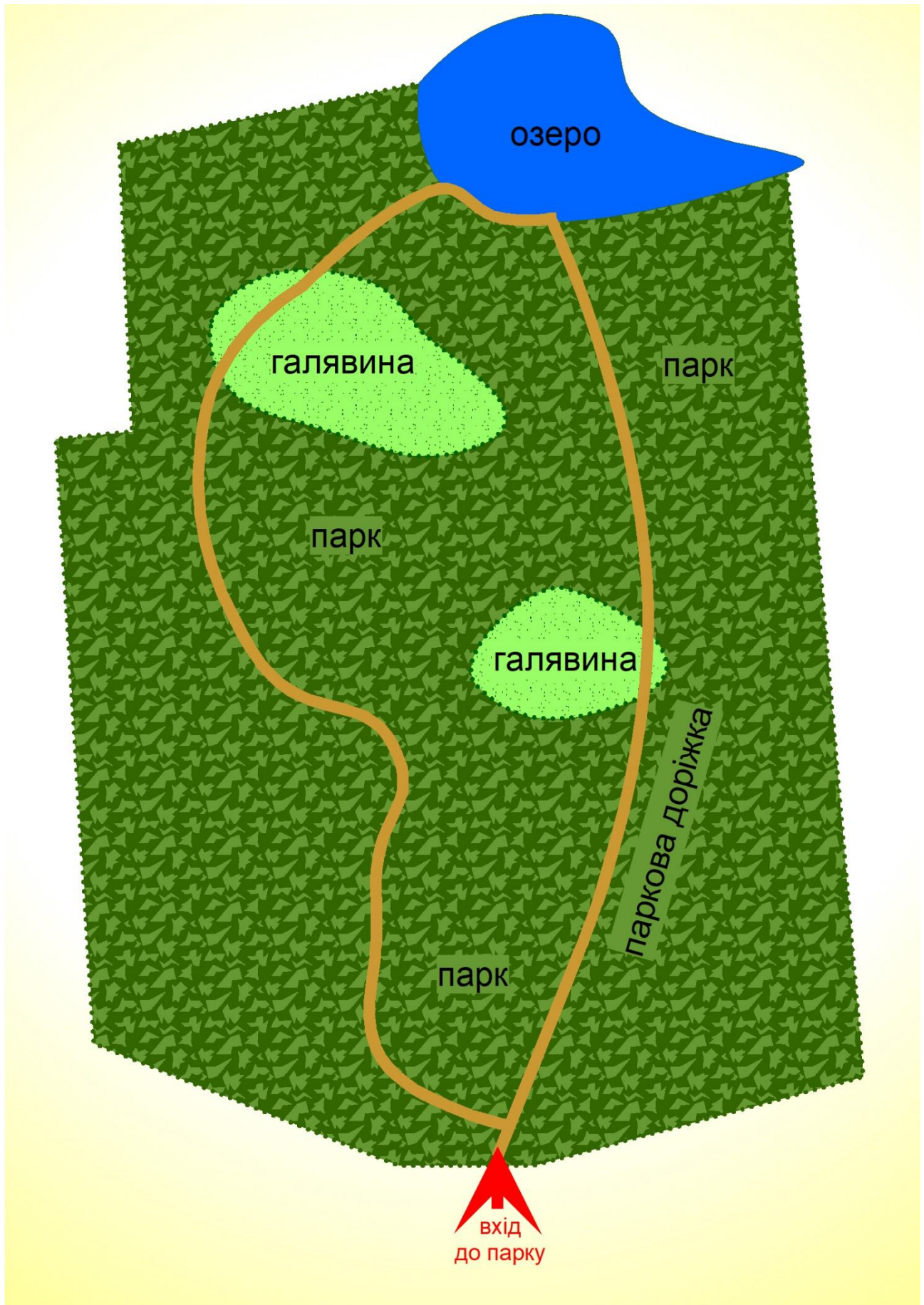
Крім того, слід придумати концепції та назви елементам парку, таким, як галявини, водойми, деякі дерева, різні архітектурні форми. Також варто створити додаткові цікаві об'єкти, так звані «фокусні точки», розмістивши їх у різних зонах парку, бажано більш-менш рівномірно по всій території. Такими фокусними точками може бути будь-що – розташований окремо камінь, джерело, дерево, пам'ятник, альтанка та ін. І, зрештою, слід облаштувати маршрути, які б поєднували всі цікавинки парку. Добре перед входом до парку розмістити стенд з планом парку, на який нанести маршрути огляду. У самому парку такі маршрути бажано промаркувати (фарбою або вказівниками), щоб не змушувати відвідувачів довго шукати ті чи інші об'єкти. Крім того, не зайвими будуть встановлені біля кожного з цікавих об'єктів таблички з назвою об'єкту та короткою інформацією про нього.

Як видно на плані «оновленого» парку, було створено додаткові доріжки та галявини, розчищено та вимощено тротуарною плиткою вхідну зону, що зробило її більш привабливою, надано цікаві назви багатьом існуючим об'єктам та створено нові (фокусні точки) – насадження (метасеквойї, мамонтове дерево, магнолії та ін.), пам'ятні знаки (камінь бажань на перехресті доріжок, пам'ятник засновнику парку/села/міста), малі архітектурні форми (альтанка закоханих, таємнича альтанка, капличка, причал).

Отже, при порівнянні двох парків – на Рис. 24 та Рис. 25, останній виглядає набагато привабливішим для відвідувачів, бо, як то кажуть, «туди є чого йти».

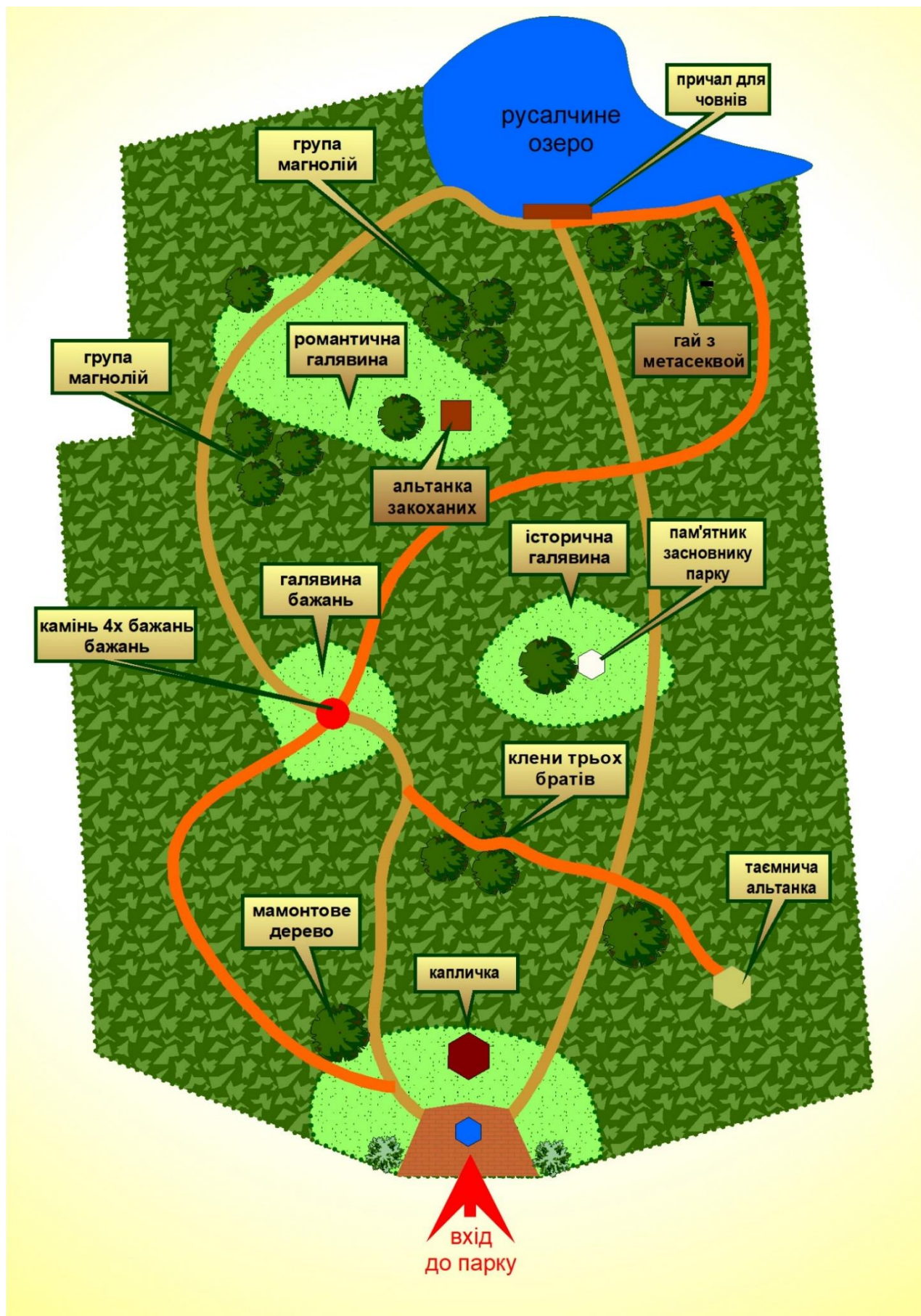
На Рис. 25 показано ескіз однієї з фокусних точок – «Таємничого колодязя», а на Рис. 26 – план-схема «Лікарської клумби» з лікарськими рослинами, такі та подібні до них цікавинки можуть бути розміщеними у парку.

Рис. 23. Необлаштований парк

Джерело: підготовлено Богданом Синьком.

Рис. 24. Реконструйований парк

Джерело: підготовлено Богданом Синьком.

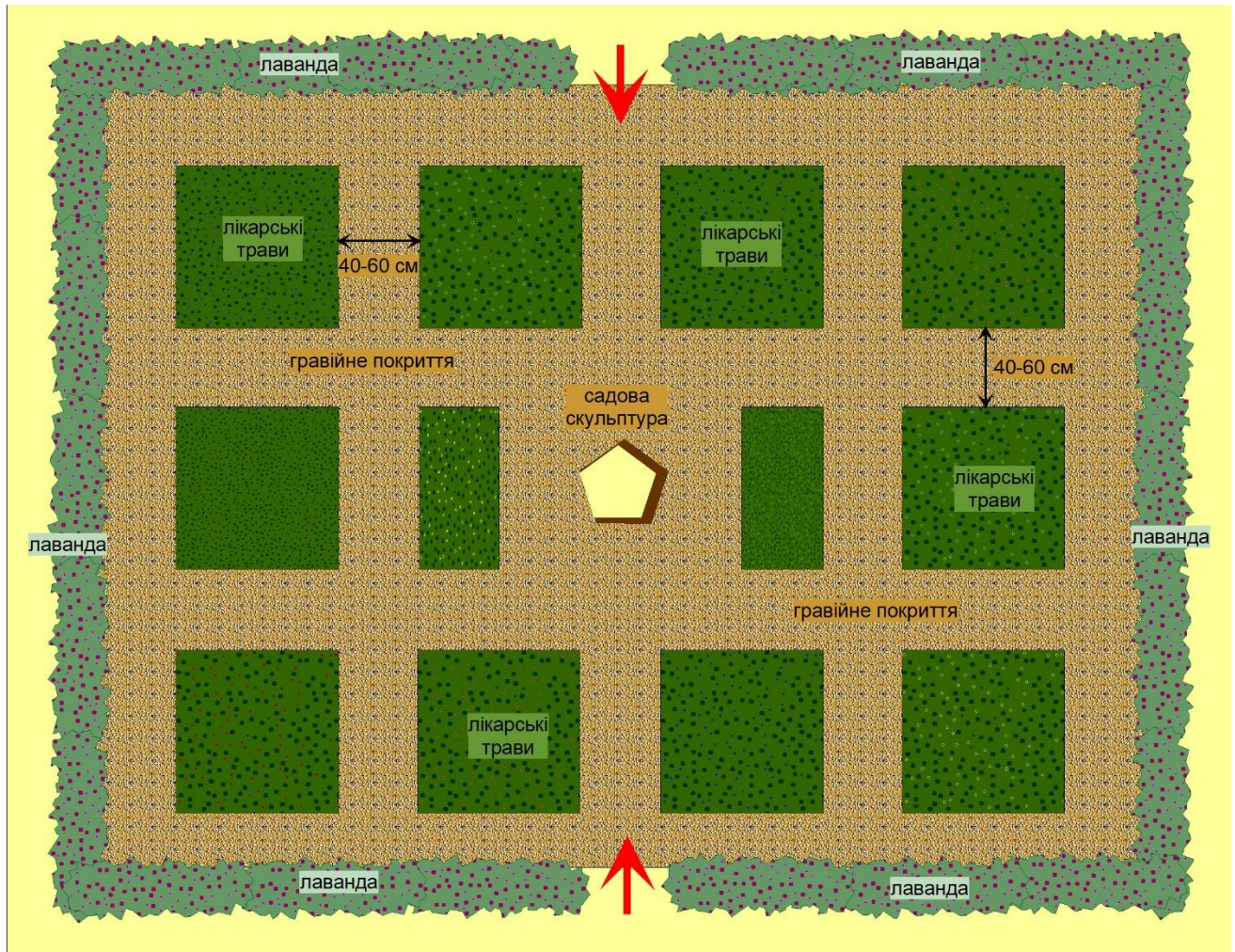
Рис. 25. Ескіз «таємничого колодязя» (виконано на замовлення Мостівської громади)

Джерело: підготовлено Богданом Синьком.

Облаштування зони «Таємничий колодязь». Покриттям для пішохідного простору може слугувати дрібний щербінь або відсів, розпланований подібно тому, як це рекомендувалося робити для доріжок з м'яким покриттям. Колодязь рекомендується реставрувати з природнього каменю (бажано піщаник або інша пориста порода), який швидко набуде старовинного вигляду, покрившись мохом та патиною з водоростей. Деяку частину площі можна також вимостити плитами з тої ж породи каменю, з якої складено колодязь, імітуючи старовинне мощення. Також замість каменю як для реставрації колодязя, так і для мощення можна використати старовинну цеглу з розібраних споруд – вона не менш стійка до погодних умов, ніж камінь. Принцип укладання плит (цегли) подібний до того, як рекомендовано для доріжки з комбінованим покриттям. Обмежити гравійне покриття від розсипання по периметру можна бордюром з акацієвих дошок або пеньків, такий бордюр слугуватиме достатньо довго (акація-робінія дуже стійка до гниття) й виглядатиме вельми природньо. Також на майданчику варто розмістити лавочку, вона може бути виконана у «лісовому стилі» з двох зрізів дубового, букового або акацієвого поліна. Навколо майданчика можна розмістити точкові вічнозелені насадження з таких рослин, як тис, калини зморшкуватолистої та празької, магонії падуболистої, магнолії віргінської, плющу звичайного, осоки морроу та інших. Взимку, навесні та восени вічнозелені рослини додадуть привабливості всій композиції. У даному випадку центром композиції слугує старовинний колодязь, але подібні принципи організації простору можна використати довкола будь-якого цікавого об'єкту.

Рис. 26. План-схема «Лікарської клумби» (виконано на замовлення Мостівської громади)

Джерело: підготовлено Богданом Синьком.

Облаштування лікарської клумби. Покриттям для доріжок лікарської клумби може слугувати дрібний щебінь або відсів, розпланований подібно тому, як це рекомендувалося робити для доріжок з м'яким покриттям. Ширину проходів між грядками варто планувати не менше 40 см для зручності пересування. Ділянки з посадками відокремлюються або тонким вібролитим бордюром, або обробленою засобами проти гниття дошкою (за можливості, з акації). Дошки, як правило, вистачає на 6-8 років, після чого її потрібно замінювати. Можна також використовувати фарбований метал (відливи або порізаний профнастил), але при цьому слід потурбуватися про те, аби ізолювати його гострі краї. непогано також на такій клумбі створити якусь додаткову фокусну точку, наприклад, розмістити якусь паркову скульптуру, сонячний годинник або декоративну поїлку для птахів. Грядки варто позначити табличками з назвами та короткими описами того, що саме на них росте.

7. Приклади видів дерев, кущів та ґрунтопокривних рослин для збагачення флори парку

7.1. Дерева

7.1.1. Хвойні (шпилькові) та голонасінні дерева

Гінкго дволопатевий, *Ginkgo biloba*

Дерево гінкго (з японської – «срібний абрикос») може зацікавити не лише оригінальною формою листя, привабливим виглядом влітку та золотистим забарвленням восени, але й тим, що це дерево – сучасник динозаврів, голонасінна рослина, найближчими родичами його у рослинному світі є звичні нам хвойні дерева. На відміну від останніх гінкго має листя дуже незвичної віялоподібної форми, а його плоди дійсно нагадують абрикоси чи сливи. Крім того, це дерево вважається священним серед японських буддистів, його висаджують біля храмів. Цікавим є також той факт, що у дикій природі ця рослина не зустрічається.

Рослина невибаглива до ґрунтів та зволоження, швидкоросла (річний приріст - до 1,5 м), світлолюбна, живе до 1000 років.

Може бути використана для одиничної або групової посадки у парку, додатково слугуючи значною пізнавальною та освітньою атракцією.

Фото: <https://plants.ces.ncsu.edu>, <http://balconygardenweb.com>, <https://www.legacystories.org>

Фото: <https://www.livestrong.com>, <http://www.extension.umn.edu>

Сосна кедрова європейська, Кедр, *Pinus cembra*

Дуже декоративне хвойне дерево з м'якою хвоєю з голубоватим відтінком в пучках по 5 штук. Походить з гірських масивів Європи, в Україні росте в Карпатах. Внаслідок нещадних вирубок заради цінної деревини більшість природних насаджень цієї сосни було знищено, тому у нас та в деяких інших європейських країнах її занесено до Червоної книги. З назвою цього дерева пов'язана певна історична плутанина. Коли у ранньому середньовіччі європейці прочитали Біблію, вони дізналися про існування кедра – хвойного дерева, з якого було зроблено ковчег заповіту. Воно, за описами, було дуже гарним, зі сизуватою хвоєю, міцною запашною деревиною та їстівним насінням. Насправді опис стосувався справжнього кедра ливанського, але у середній Європі, де його ніколи не бачили, всім цим критеріям відповідала сосна кедрова європейська. От і вирішили її помилково назвати кедром. До речі, насіння цієї сосни – ті самі кедрові горішки, які вважаються делікатесом.

Невибагливе, в молодому віці повільно-, згодом – швидкоросле дерево, вологолюбне, але досить посухостійке, висаджується на відкритих сонячних місцях, хоча витримує легке затінення.

Може бути використана для одиничних та групових посадок у парку для надання колористичних та геометричних акцентів, а також з освітньою та науковою метою. Саджанці можна знайти у розсадниках та лісгоспах Прикарпаття.

Фото: <http://flora.nhm-wien.ac.at>, <http://www.mustila.fi>

Фото: <https://www.connonnurseries.com>, <https://www.natures-design.com>

Тис ягідний, «негній-дерево», *Taxus baccata*

Тис – унікальне хвойне дерево з багатьох аспектів. На відміну від багатьох інших хвойних, це дерево дводомне, тобто існують окремі чоловічі або жіночі його особини (як у обліпихи). Також замість звичних для більшості хвойних шишок на жіночих деревах з'являються ягоди (правильніше шишкоягоди). Ця рослина мала у Європі й велике ужиткове значення. Тисові луки згадуються, як зброя князів часів Київської Русі. Також, як свідчить його народна назва, його деревина практично не гниє, що послугувало масовому знищенню цих гарних дерев по всій Європі (з деревини робили деталі для човнів). Тому цю рослину тепер занесено до Червоних книг більшості європейських країн, де вона природньо зростає, у тому числі й в Україні. Також це дерево – з довгожителів, може доживати до 2000 років.

Невибаглива культура, однією з переваг якої є те, що, на відміну від більшості інших хвойних, вона прекрасно росте у затінку, в тому числі під листяними деревами. Більш густі культурні форми прекрасно стрижуться. Існує багато культурних форм тиса, у тому числі й золотисті, але у затінку вони втрачають своє забарвлення. Вологолюбне дерево, але добре витримує літню посуху. З недоліків можна назвати хіба що низьку швидкість росту (до 40 см на рік) та обумовлену цим високу ціну саджанців.

Тис може бути гарним доповненням існуючим переважно листопадним деревним насадженням будь-якого парку, особливо восени, взимку та навесні, коли це дерево створюватиме свіжі зелені акценти. Як унікальна у багатьох аспектах рослина, також може мати освітньо-пізнавальне значення.

Фото: <http://koju.de>, <https://www.gardensonline.com.au>

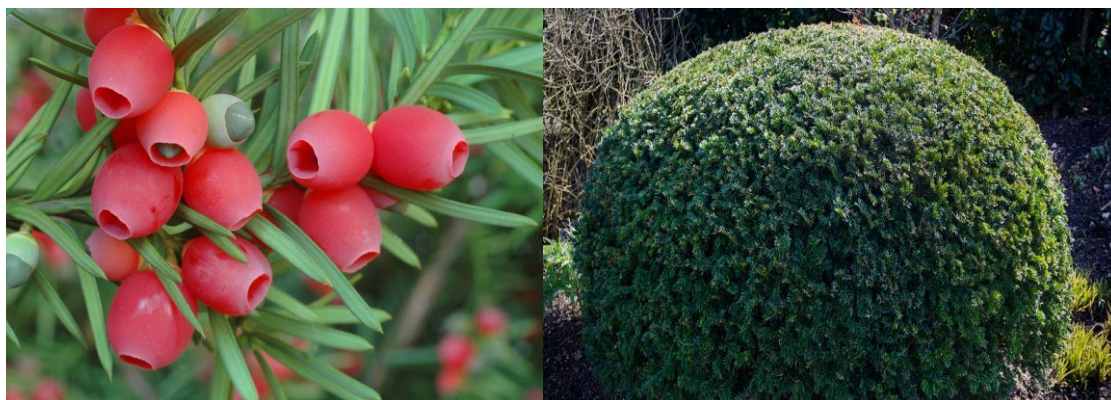

Фото: <https://www.hopesgrovenurseries.co.uk>, <https://www.edenproject.com>

Кипарис аризонський, *Cupressus arizonica*

Одним із символів півдня є кипарис. В уяві більшості людей це високе вузькоколоноподібне хвойне дерево, яке асоціюється із парками на морських узбережжях із субтропічним кліматом. Також характерною ознакою цих дерев є своєрідні кульоподібні шишки. Цей опис стосується колоноподібної форми кипарису вічнозеленого, дерева, яке у Середземномор'ї культивується з декоративною метою вже більше 3000 років. Але не всі кипариси саме такі на вигляд, та не всі настільки теплолюбні. Гідною заміною південному екзоту може бути кипарис аризонський родом з південно-західної Північної Америки, а його колоноподібний сорт «Fastigiata» нічим не поступається красою своєму європейському колезі. Тривалість життя рослини – до 800 років.

Дуже невибаглива як до якості ґрунтів, так і до зволоження (посухостійка) культура, відносно зимостійка (цілком зимостійка для Півдня України, отже, рекомендована переважно для південних регіонів), досить швидкоросла (до 80 см на рік), досить світлолюбна (може рости як у легкому затінку, так і на осонні).

Кипарис аризонський поки що досить рідкісне дерево для України, тому може стати ще однією цікавинкою для парку, символом півдня. Завдяки незвичному сіро-голубому забарвленню хвої буде також яскравим колористичним акцентом для парку. Найкраще виглядає в одиничних посадках, хоча у південніших краях з нього роблять живоплоти (рослина добре витримує стрижку). Саджанці можна знайти у багатьох розсадниках або садових центрах Одеської, Миколаївської та Херсонської областей.

Фото: <https://inlandvalleygardenplanner.org>, <https://www.ebay.com.au>, <https://inlandvalleygardenplanner.org>

Секвойядендрон гігантський, мамонтове дерево, *Sequoiadendron giganteum*

Це дерево родом з гір Каліфорнії – рекордсмен за багатьма параметрами. Воно вважається найбільшим живим організмом у світі. Найбільші дерева досягають висоти 94 м, поступаючись лише секвої вічнозеленій з тої ж таки Каліфорнії та одному з австралійських евкالیптів, та 8 м у діаметрі стовбура на висоті 1,5 м від ґрунту. Товщина кори на рівні ґрунту може сягати 90 см. Найстарішим деревам близько 3500 років.

Рослина невибаглива до якості ґрунтів (не любить сильно лужні) та зволоження, в молодому віці (до 7 років) росте досить повільно, з часом швидкість росту збільшується до 60-80 см на рік. Для півдня та заходу України має бути достатньо зимостійкою. Сонцелюбна рослина, хоча у молодому віці непогано росте у легкому затінку.

Мамонтове дерево може стати справжньою перлиною парку не лише завдяки пов'язаним з ним цікавим біологічним фактам, але й завдяки гарній широко-колоноподібній кроні та сизуватому забарвленню хвої. Буде чудовим освітньо-пізнавальним та важливим науковим об'єктом, унікальним для даного регіону. Саджанці періодично з'являються у садових центрах Одеси.

Фото: <http://arbordayblog.org>, <http://threatenedconifers.rbge.org.uk>

Фото: <http://threatenedconifers.rbge.org.uk>, <http://friendsofpierpark.org>

Фото: <http://www.bluebellnursery.com>, <https://davisla.wordpress.com>

Додатково для висадки у парках можна рекомендувати такі види хвойних дерев:

Туя східна, *Platycladus orientalis*

Дуже посухостійка, здавна культивується на Півдні України.

Фото: <https://selectree.calpoly.edu>, <https://commons.wikimedia.org>

Сосна кримська, *Pinus nigra pallasiana*

Швидкоросла сосна з красивою довгою та густою хвоєю, у дорослому віці має гарну зонтикоподібну форму крони, більш витривала до спекотного клімату, ніж сосна звичайна.

Фото: <http://resinosa.net>, <https://gazony.kh.ua>

Ялиця (пихта) одноколірна, *Abies concolor*

Одна з небагатьох посухостійких ялиць, відносно швидкоросла, має відносно довгу хвою сизо-голубого забарвлення, досягає висоти 30-40 м.

Фото: <https://www.vdberk.co.uk>, <https://www.treeseedonline.com>

Ялівець скельний, *Juniperus scopulorum*

Дуже невибагливий ялівець з колоноподібною формою крони (ширина залежить від сорту), хвоя голубувата різних відтінків, нагадує кипариси.

Фото: <http://laurelhillgardens.com>, <https://www.thetreecenter.com>

7.1.2. Листяні дерева

Магнолія кобус, *Magnolia kobus*. Еталоном краси серед декоративних квітучих дерев вважають магнолію. Їй не дарма – її великі правильної форми духмяні квіти, що у більшості видів з'являються ще до появи листя, справді вражають. Але мало хто знає, що магнолії – одні з найдревніших квіткових дерев на Землі. Будова їхніх квіток є дуже примітивною з ботанічної точки зору, а супліддя часто нагадують шишки. Отже, ці рослини є добрим наочним матеріалом для вивчення ботаніки. На жаль, більшість цих дерев досить вибагливі до якості ґрунту (вимагають кислих ґрунтів) та вологості як повітря, так і ґрунту. Але є й винятки з цього правила, і магнолія кобус якраз є таким винятком. Дерево є невибагливим до якості ґрунтів, хоча віддає перевагу нейтральним чи слабкокислим. Витримує посушливі умови, хоча краще росте за вологих умов. Сонцелюбна рослина. Цвіте рано навесні, у березні-квітні.

Буде не тільки ще однією перлиною парку, що прикрашатиме його навесні хмарою білих духмяних квітів, але й матиме освітню (наприклад, для уроків ботаніки) функцію. Саджанці можна знайти на садових центрах та у ботанічних садах.

Фото: <http://www.cirrusimage.com>, nangleandniesen.ie

Фото: <http://www.bluebellnursery.com>, <http://www.cirrusimage.com>

Церцис канадський, Юдине дерево, *Cercis canadensis*

Цей родич середземноморського Юдиного дерева майже нічим від нього не відрізняється окрім більшої зимостійкості. Це невисоке розлоге дерево – зразок рідкісного в нашій кліматичній зоні явища – кауліфлорії, або «стеблоцвітіння», тобто квіти з'являються не лише на тоненьких гілках, але й на товстих скелетних і навіть на стовбурі. Квітучий церцис – видовище надзвичайне, він подібний до ніжної рожевої хмари, що раптом спустилася на землю. Юдиним це дерево називають тому, що, за легендою, на ньому (на середземноморському виді, зрозуміло) повісився зрадник Христа Юда. Восени дерево не менш декоративне – його листя набуває різних відтінків пурпурового кольору (ніби кольору христової крові).

Церцис канадський – невибагливий щодо ґрунтів та зволоження, перший рік після посадки потребує більш інтенсивного поливу, згодом росте й у посушливих умовах. Сонцелюбний. Цвіте рано навесні, коли більшість дерев лише прокидаються після зими.

Найкраще виглядає, коли висаджений невеликими групами. Буде справжньою весняною атракцією, а завдяки оригінальному способу цвітіння ще й матиме освітню функцію. Саджанці є у багатьох розсадниках та садових центрах по всій Україні.

Фото: <http://www.reamdesign.com>, <https://selectree.calpoly.edu>

Фото: <https://www.letsplanting.co.uk>, <https://selectree.calpoly.edu>

Слива дрібнопильчаста, Сакура Канзан, *Prunus serulata* Kanzan

Канзан – один з найкращих сортів справжньої японської сакури. Це саме те дерево, цвітінням якого щовесни милуються не лише мільйони японців, але й європейців та американців. Одні з найбільших насаджень цього дерева у Східній Європі знаходяться в нашому Ужгороді на Закарпатті.

Непримхливий зимостійкий сорт, невибагливий до ґрунтів та менш вибагливий, ніж інші сорти сакур, до вологості ґрунту й повітря. Росте відносно швидко, цвіте на початку травня дуже рясно.

Якщо люди тисячами їдуть милуватися цвітінням сакур до Ужгорода, чому би не створити таку атракцію у вашому парку? Квітуха сакура Канзан – справді незабутнє видовище. Висаджують як групами, так і поодиноці, дуже гарно виглядають алейні насадження з сакур. Рослини цього сорту періодично трапляються на садових центрах, зокрема, в Одесі, але розведенням їх займаються більшість розсадників на Закарпатті.

Фото: <https://www.vdberk.co.uk>, <https://www.ashridgetrees.co.uk>

Павлонія повстиста, Адамове дерево, Дерево імператриці, *Paulownia tomentosa*

Якщо потрібно додати до паркових насаджень помірного клімату екзотичний акцент, то одним з найкращих дерев для цього є павлонія. У молодому віці це одне з найшвидкоросліших дерев – річний приріст складає до 4 метрів за рік, а листя, що вкриває ці пагони – справді гігантських розмірів – до 50 см у діаметрі. З часом дерево уповільнює свій ріст, а листки стають меншими, й тоді навесні, ще до появи листя, на тонких бокових гілках з'являються рясні суцвіття дзвоникоподібних квітів бузкового кольору. Батьківщина цього дерева – Китай, але воно дуже полюбилось японцям, був навіть звичай висаджувати його при народженні у сім'ї дівчат, і дерева росли разом із ними, а коли дерево зацвітало, це означало, що дівчат вже час видавати заміж. Була й інша красива легенда – що саме на це дерево сідає міфічний птах фенікс, і робить він це тільки тоді, коли країною правлять добрі та мудрі правителі.

Невибагливе дерево, й хоча на Півночі країни підмерзає у молодому віці, на півдні, як правило, зимує без втрат. Росте на ґрунтах різного типу, навіть дуже бідних, коли добре вкорінюється – без проблем витримує спеку й посуху. У перший рік після висадки вимагає періодичного поливу. Світлолюбне. Цвіте у травні. Розмножується живцями, які вкорінюються навіть у воді.

Це дерево додасть парку субтропічного вигляду й дивуватиме його відвідувачів як своїм величезним листям, так і незвичним цвітінням. Найкраще висаджувати поодиночі. Саджанці трапляються у розсадниках та школках ботанічних садів.

Фото: Wikipedia, <http://leafland.co.nz>, <https://www.havlis.cz>

Фото: AliExpress.com, <http://www.carolinanature.com>

Платан гібридний кленолистий, *Platanus X acerifolia*

Платан кленолистий – гібрид між платаном східним, або чинаром, та платаном західним, або сикамором. Під кронами першого виду цих величних дерев любили відпочивати східні мудреці, навіть відомий всім Гіппократ, «батько європейської медицини», лікував під ним своїх пацієнтів, а під другим видом – будували свої поселення американські індіанці, а згодом – європейські першопоселенці. Платан є гарним будь-якої пори року, навіть взимку чи навесні безлисті стовбури прикрашають довкілля незвичними візерунками кори. Також це дерево, подібно до кипариса, має у нас чітку асоціацію з півднем, надаючи навколишній місцевості дещо курортного вигляду.

Якщо це дерево добре вкоріниться, воно не боїтиметься ані посухи, ані сильних вітрів. Перший сезон після посадки бажано забезпечити періодичний полив. Росте у молодому віці досить швидко – до 1 – 1,5 м на рік, світлолюбний, хоча витримує легку півтінь. Величезним плюсом платану є те, що він надзвичайно легко живцюється пагонами цього річного приросту, що вкорінюються просто у воді за пару тижнів.

Можна сміливо рекомендувати платан кленолистий (а також східний) для будь-якого парку, це дерево одразу надасть йому курортного та «благородного» вигляду. Посадковий матеріал є у багатьох розсадниках півдня, також можна спробувати наживцювати це дерево власними силами (наприклад, доручити вирощування посадкового матеріалу школярам).

Фото: <http://herbarium.desu.edu>, YouTube, <http://www.maltawildplants.com>

Додатково для висадки у парках можна рекомендувати такі види листяних дерев:

Слива Піссарда Нігра, *Prunus pissardi Nigra*

Непримхливе дерево з пурпуровим листям, створює цікавий колористичний акцент. Надає перевагу сонячним місцям, у затінку листя зеленішає.

Фото: <http://blogs.ubc.ca>

Клен татарський, *Acer tataricum*

Невелике кущове дерево, типове для лісостепової та степової зон, дуже непримхливе, має яскраве забарвлення незрілих плодів та листя восени.

Фото: <https://www.connonnurseries.com>, <http://www.jardinjasmin.com>

Ліщина ведмежа, *Corylus colurna*

Високе дерево родом з Кавказу з правильною конусоподібною формою крони та оригінальною текстурою кори, дає їстівні горіхи.

Фото: <https://www.treeseedonline.com>, <https://www.ornamental-trees.co.uk>

Клен гостролистий Кримсон Кінг, *Acer platanoides* Crimson King

Культурна форма нашого звичайного клена гостролистого. Непримхливе величне дерево з пурпуровим листям, створює цікавий колористичний акцент.

Фото: <https://horomidis.gr>, <http://rasadnikmanojlovic.com>

Каштан посівний (справжній), *Castanea sativa*

Дерево з гарною розлогою формою крони, дає справжні їстівні каштани. Рекомендується до висадки в центральній, південній та західній частинах країни.

Фото: <http://treesplanet.blogspot.com>, <http://www.tree-guide.com>

Бундук дводомний, *Gymnocladus dioica*

Величне дуже швидкоросле дерево з великим двічіпірчастим листям, створює субтропічний ефект.

Фото: Wikipedia, <http://dendro.cnre.vt.edu>

Яблуня Недзвецького (райська яблуня), *Malus niedzwetzkyana*

Невеличка посухостійка яблуня, рясно цвіте яскраво-малиновими квітами, маленькі червоні плоди також декоративні та їстівні.

Фото: <https://www.pinterest.com>, <http://kvitkay.com.ua>

Магнолія вірґінська, *Magnolia virginiana*

Одна з небагатьох магнолій, яка надає перевагу слаболужним ґрунтам, частково вічнозелена, цвіте пізніше за інші види магнолій, може рости в напівзатінку під іншими деревами. Рекомендована для висадки в північних, центральних, південних та західних областях країни.

Фото: <https://commons.wikimedia.org>, <http://kiefernursery.com>

Береза дніпровська, *Betula borysphenica*

Ендемічний (той, що зустрічається лише в Україні) вид берези, невеличке посухостійке сонцелюбне дерево зі шкірястим блискучим листям, окрім декоративної матиме освітньо-пізнавальну функцію.

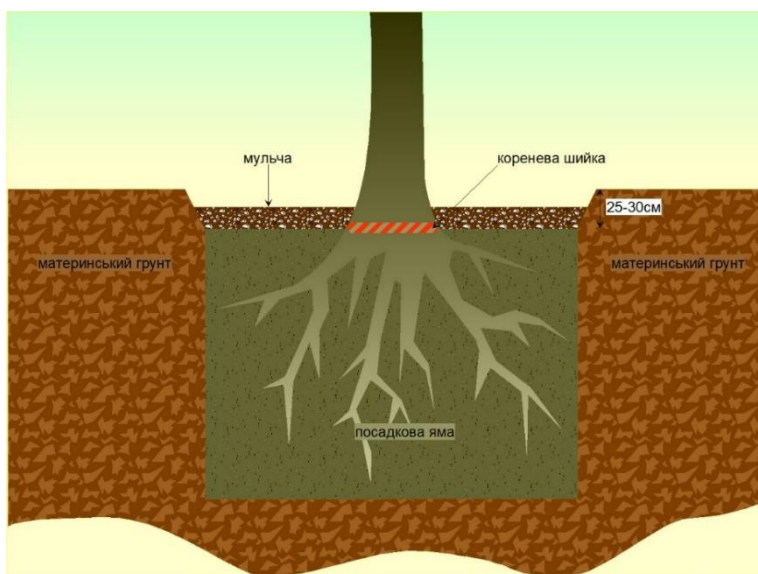
Фото: <https://nppop.gov.ua>

7.1.3. Схема посадки дерев у посушливих кліматичних умовах

При посадці дерев (при закладенні спеціального ґрунту у посадкову яму або без нього) в умовах посушливого клімату рекомендується заглиблювати рівень посадки, залишаючи лунку завглибшки 25-30 см (Рис. 27). Таким чином створюється можливість економніше використовувати воду при поливі, а також у випадку дощів – збирати дощову воду у заглибленні ґрунту (лунці). Для кращого збереження вологи таку лунку рекомендується мульчувати органічним матеріалом – перепрілою щепю або подрібненою корою сосни шаром 7-10 см. Важливо пам'ятати, що для більшості дерев не допускається заглиблення так званої кореневої шийки – місця, де стовбур переходить у кореневу систему.

Слід зауважити, що при посадці кущів кореневу шийку навпаки рекомендується заглибити для кращого формування нових пагонів.

Рис. 27. Схема посадки дерев у посушливих кліматичних умовах

Джерело: підготовлено Богданом Синьком.

7.2. Кущі

Скумпія шкіряста Роял Перпл, перукове дерево, *Cotinus cogygria*

Дуже посухостійкий кущ або невеличке дерево з пурпуровим листям та оригінальною формою суцвіть, під час цвітіння нагадує рожеву хмарину або дуже пухнасту зачіску, звідки й походить його назва, сонцелюбний. Слугуватиме яскравим колористичним акцентом.

Фото: <https://www.promessedefleurs.com>, <https://www.gardenersdream.co.uk>

Клокичка периста, *Staphylea pinnata*

Цікавий з ботанічної точки зору декоративний кущ зі своєрідною формою плодів (занесений до червоної книги України), може рости у затінку, матиме освітню функцію. В дикому вигляді трапляється в західних областях, але прекрасно почувається на всій території країни.

Фото: <https://ua.greenmarket.com.ua>, <http://www.vashsad.ua>

Калина зморшкуватолиста та калина гібридна празька, *Viburnum rhytidophyllum* et *Viburnum X pragense*

Два види вічнозелених декоративних калин, які прекрасно зимують навіть у кліматичних умовах Києва, а на Півдні країни тим більше. Перевагою цих вічнозелених кущів є те, що вони чудово витримують затінення, тому придатні для посадки у затінку між дерев. Надають насадженням субтропічного колориту.

Фото: <https://plantsam.com>, <https://waynesboronurseries.com>

Фото: <https://www.pinterest.com.au>, <http://www.vivaiPriola.com>

Бамбук листоколосник Біссета, *Phyllostachys bissetii*

Хоча бамбук не належить до кущів з ботанічної точки зору (це деревоподібний злак), з точки зору ландшафтного будівництва він має вигляд куща. Один з найморозостійкіших та відносно посухостійких бамбуків, створює великі куртини незвичного вигляду, надає парковим насадженням субтропічного колориту. У паркових насадженнях майже не використовується, хоча на Півдні та Заході України зимує задовільно. Слугуватиме додатковою туристичною атракцією.

Фото: <http://www.bamboogarden.com>, <https://www.bambooplants.ca>

7.3. Грунтопокривні рослини та багаторічники

Плющ звичайний, *Hedera helix*

Чудова швидкоросла посухостійка вічнозелена витка рослина, що може використовуватися як для вертикального озеленення (переважно на півдні), так і як ґрунтопокривна у затінку дерев. Досить швидко утворює суцільний килим, що витісняє більшість рудеральних («бур'яних») видів. Восени, взимку та навесні додаватиме зеленого забарвлення серед переважно листопадних насаджень. Легко розмножується живцюванням та відводками.

Фото: <http://www.public.asu.edu>, <https://botano.gr>

Барвінок малий та Барвінок великий, *Vinca minor et Vinca major*

Барвінки – одні з найкращих вічнозелених ґрунтопокривних рослин, швидко утворюють суцільний килим під деревами, витісняючи бур'яни. Відрізняються формою та розмірами листків (у барвінку великого, вони, відповідно, більші й ширші). Крім декоративного листя, навесні ці рослини зацвітають яскравими синіми квітами. У обох видів існують сорти з білим забарвленням квітів, а у барвінку малого ще й з

фіолетовим та рожевим. Дуже легко розмножуються відсадженням дочірніх кущів, що утворюються на повзучих пагонах.

Фото: <https://www.gardeningexpress.co.uk>, <https://plants.ces.ncsu.edu>

Бруслина карликова, *Euonymus nanus*

Рідкісний реліктовий (той, що залишився від попередніх кліматичних епох) напівсланкий вічнозелений кущик, що прекрасно почувається у затінку дерев. Занесений до Червоної книги України, подекуди зустрічається на Південному Заході (Хмельницька, Вінницька, Одеська області). Може створювати негусті вічнозелені килими у затінку дерев. Легко розмножується живцюванням. У парках крім декоративної матиме освітню функцію.

Фото: <https://www.drzewa.com.pl/>

Тюльпан дібровний, *Tulipa quercetorum*

Рідкісний вид, що зустрічається переважно на Південному Сході країни у байрачних лісах. Дуже декоративний, легко розмножується самосівом та дітками на цибулинах. Занесений до Червоної книги України. У парках створить незабутній весняний квітковий акцент. Окрім декоративної, матиме наукову та освітню функцію.

Фото: <https://commons.wikimedia.org>, <http://www.eco.ck.ua>

Підсніжник складчастий, *Galanthus plicatus*

Цей вид підсніжника крупніший, аніж звичний нам підсніжник звичайний. В Україні зустрічається переважно у гірській частині Криму та, як незрозумілий виняток – в урочищі Холодний Яр у Черкаській області. Весняний ефемероїд, цвіте у березні-квітні. Перевагою цього виду є його високий репродуктивний потенціал (вид дуже добре самонасівається), завдяки чому він досить швидко утворює суцільні килими під деревами. Коли така популяція зацвітає, це незабутнє видовище. Хоча цей вид занесено до Червоної книги України, він часто трапляється в культурі, отже, є можливість створити у будь-якому парку унікальну весняну атракцію завдяки масовим насадженням цього виду.

Фото: © Sergii Krynytsia | Dreamstime.com, <http://www.deeproot.co.uk/>

Юкка нитчаста, *Jucca filamentosa*

Рослина з переважно тропічної родини, яка прекрасно почувається у нашому кліматі. Окрім розетки ефектного вічнозеленого листя, що має сизуватий відтінок, влітку юкка утворює дуже ефектні суцвіття до 1,5 м заввишки кремово-білих дзвоникоподібних квітів. Надає ландшафту екзотичного тропічного вигляду. Може бути використана для створення бордюрних насаджень уздовж доріжок.

Фото: <https://www.hobbyseeds.com>

Окрім вказаних вище весняних квітів для «заселення» трав'янистого ярусу у парку можна також порекомендувати такі види: ряст порожнистий (*Corydalis cava*), проліска дволиста (*Scilla bifolia*), проліска сибірська (*Scilla sibirica*), печіночниця благородна (*Hepatica nobilis*), анемона лісова (*Anemone sylvestris*), голонасінник одеський (*Gymnospermium odessanum*). Усі ці види є природніми для України.

7.4. Приклади рослин для «лікарської» клумби

Нижче наведено асортимент рослин, які окрім лікарських, також мають значні декоративні якості і можуть бути використані при створенні учбово-пізнавальної «лікарської» клумби. Більшість з них належать до флори України, хоча деякі мають ще й цікаві садові форми.

Материнка звичайна (*Origanum vulgare*) в Звіробій звичайний (*Hypericum perforatum*) асортименті сортів

Фото: old.geology.lnu.edu.ua

Фото: old.geology.lnu.edu.ua

Льон звичайний (*Linum perenne*) у асортименті сортів із різним забарвленням квітів

Шавлія лікарська (*Salvia officinalis*) у асортименті сортів із різним забарвленням листя

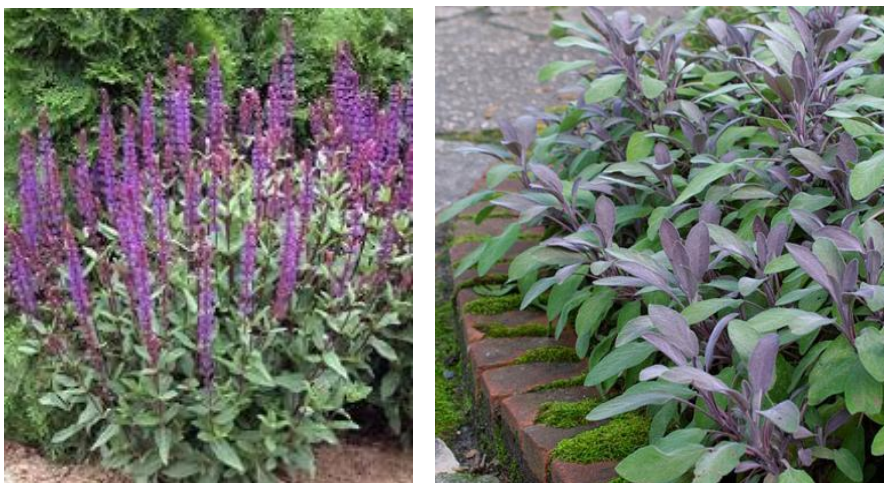

Фото: botanicmarket.com.ua

Перстач, калган, чорнокорінь (*Potentilla erecta*) Деревій звичайний (*Achillea millefolium*)

Фото: <http://www.treespk.ru>

Валеріана лікарська (*Valeriana officinalis*)

Фото: <https://www.white-buffalo-trading.com>

у асортименті сортів із різним забарвленням суцвіть

Фото: <https://www.omcseeds.com>

Алтей лікарський (*Alcea officinalis*)

Фото: <http://www.vivaces.net>

М'ята перцева (*Menta piperita*)

Фото: <http://www.cincopinos.cl>

Меліса лікарська (Melissa officinalis)

Фото: <https://calphotos.berkeley.edu>, <https://herbalmateriamedica.wordpress.com>

Календула (Calendula officinalis) однорічник, розмножується самосівом, в асортименті сортів

Фото: <https://commons.wikimedia.org>

Лаванда вузьколиста (Lavandula angustifolia) ароматична, для обсадки клумби по периметру

Фото: <https://seedcorner.com>

